

Büyük Savaşlar ve Seferler

Talas Savaşı

Türk ve Arap ordularının, Çinlilere karşı yaptıkları savaş (751).

VIII. yüzyıl başlarında, Emevîler zamanında Arap orduları, Âmuderya'yı geçerek Maverâünnehir'e girdiler. Kuteybe bin Müslim, Maverâünnehir'in büyük bir kısmını Türklerden aldı. Sonra Semerkand, Buhara gibi önemli şehirler, Emevîlerin eline geçti. Bu bölgede yaşayan Türkler, İslâm hâkimiyetini tanıdılar. Araplar, bundan sonra, Çinlileri tehde başladılar. 751'de Gao Hsien-ci'nin kumandasında büyük bir Çin ordusu, Arapları Orta Asya'dan uzaklaştırmak için harekete geçti; Balkaş ve Isık göllerinin batısına kadar ilerledi. İçinde Türklerin de bulunduğu bir Arap ordusu, Çinlileri Talas'ta karşıladı. Arap ordularına Ziyad ibni Salih kumanda ediyordu. Türk kuvvetlerinin de Arapları desteklemesi sonucunda, Çin ordusu yenilerek Orta Asya'dan çekilmek zorunda kaldı. Araplar, Türkistan'a hâkim oldu. Savaştan sonra Araplar ile Türkler arasındaki dostluk gelişti; Türkler, kütleler hâlinde Müslüman olmağa başladı.

Dandanakan Savaşı

Selçuklular ile Gazneliler arasında yapılan, Selçukluların başarısıyla sonuçlanan savaş (1040).

Bu zafer, Büyük Selçuklu imparatorluğunun kuruluşuna temel oldu. Selçukluların bağımsızlıklarını elde edişleri, Gazne devletinin itibarını sarsmıştı. Harezm valisi Altuntaşoğlu Harun, Selçukluları Horasan'ın fethi için teşvik ederek Gaznelilere karşı isyan etti. Karahanlı hânedanından Böri Tekin, Tohalistan ve Hattulan taraflarına, 1038 yılında bir akın yaptı. Onunla ali Tekin oğulları arasında başlayan gerginlik, Gaznelilerin işine yaradı. Gazneli Sultan Mesud, 1028'de 60 savaş filinin yer aldığı büyük bir orduyla Gazne'den Belh'e hareket etti. Bir orduyu Herat'a, başka bir orduyu da Merv üzerine gönderdi. Gazneliler, Selçukluları ve Türkmenleri tamamıyla ezmek kararındaydılar. Sultan Mesud, Belh'e vardığı zaman Çağrı Bey, Talekan, Fâryâb ve Şapûrgan'ı istilâ ediyordu. Sultan Mesud, nisan ortasında, Serahs'a yürüyen 70 000 süvari ve 30 000 piyadelik ordusuyla onu takip etti. İki ordu 15 Mayıs 1039'da karşılaştı. Selçuklular, çöle çekilmek zorunda kaldılar. Bu iklime alışık olmayan Gazne ordusu, takibe girişemedi. Uzun süren çatışmalardan sonra, geçici bir anlaşma yapıldı. Bu sürede Selçuklular, Türkistan'dan gelen Oğuzlar ile birleşerek güçlendiler. Sultan Mesud, hazırlıklarını tamamlayarak 12 Kasım 1039'da tekrar harekete geçti. 1040 mayısında ilk çarpışmalar başladı. Selçuklular, hafif süvari kuvvetleriyle saldırarak, su kuyularını kullanılmaz hâle getirdiler. Gazne ordusu, su bulabilmek amacıyla, Dandanakan hisarına çekilmek zorunda kaldı. Buradaki kuyular da işe yaramaz duruma getirilmişti. Gazne ordusunda disiplin bozuldu. Meydan muharebesi üç gün sürdü. Susuzluk, yorgunluk, açlık yüzünden dağılan Gazneliler, tam bir bozguna uğradılar. **23 Mayıs 1040** Cuma günü kesin zafer kazanıldı. Sultan Mesud, 100 süvari ile savaş meydanından güçlkle kurtuldu. Gazne ordusu, bütün hazinelerini, mallarını, silahlarını bıraktı.

Bundan sonra Selçukluların karşısına çıkacak önemli bir kuvvet kalmadı; bu zaferle Selçuklu devletinin kuruluşu kesinleşti. Savaşın sonunda Sultan Mesud, Horasan'ı

tamamıyla Selçuklulara terk etti. Bağımsızlıklarını kazanan Selçuklular, bu tarihten sonra, İslâm ülkelerini ele geçirmeğe başladılar.

Malazgirt Savaşı

Anadolu'nun geleceği için, Selçuklu sultanı Alparslan ile Bizans imparatoru Romanos Diogenes IV arasında yapılan savaş (26 Ağustos 1071 Cuma).

Dandanakan savaşından sonra (1040), Horasan ve İran'da kurulan Selçuklu Devleti, batıya dönük bir fetih siyaseti takip etti. Daha Tuğrul Bey zamanında, Anadolu'ya akınlar yaptı.Erciş'i ele geçiren Tuğrul Bey, buradan Çoruh havzasına kuvvetler gönderdi (1054). 1057'de Yakutî, yanında Sanduk adlı emîr olduğu halde, doğu Anadolu'da göründü. İki yıl sonra daha kalabalık bir kuvvetle Anadolu'nun kuzey bölgelerinde ilerledi. Sivas'ı aldı; 1062'de, Diyarbakır bölgesi hâkimi Mervanoğullarıyla anlaşarak, Dicle ve Fırat havzalarına kadar geldi. Tuğrul Bey'in ölümünden sonra (1063), yerine geçen Alparslan, amcasının izinden gitti. Kutalmış'ın isyanını bastırdıktan sonra Gürcistan ve Anadolu'ya seferler düzenleyerek, Ani şehrini aldı (1064). Bu sırada kuvvetli bir Uz (Oğuz) kütlesi, Tuna nehrini geçerek Selânik'e kadar Makedonya'yı yağmaladı (1065). Bir yıl sonra da Gümüştigin, Afşin ve Ahmed Şah, Elcezire'ye inerek Nusaybin'i kuşattılar. Ancak şehri alamadılar. 1067'de bir Bizans ordusunu Malatya'da yenen Afşin, Marmara'ya kadar akınlar yaptı ve Kilikya üzerinden geri döndü. Bu arada Alparslan, Aras ırmağını geçerek Gürcü kralını vergiye bağladı; içlerinde eniştesi Kurçu'nun da olduğu emîr ve hanları Doğu Anadolu'ya gönderdi. Öte yandan Konstantinos X'un ölümüyle karışan Bizans, yaklaşan Türk tehlikesinin henüz farkında değildi. İmparator Konstantinos X'un yerine geçen İmparatoriçe Eudoksia'nın kötü yönetimi, eyalet valilerini birbirine düşürmüştü.

Duruma hâkim olmak isteyen Eudoksia, Romanos Dogenes ile evlendi (1068). Böylece imparator ilan edilen Romanos Diogenes IV, Makedonyalılardan meydana getirdiği orduyla sefere çıktı; fakat Eskişehir önlerine kadar gelen Türkleri durduramadı; yeniden düzenlediği orduyu Manuel Komnenos yönetiminde Anadolu'ya gönderdi. Manuel, Sivas'a kadar ilerledi; fakat burada Alparslan'ın eniştesi Er-Sogun tarafından yenilerek esir düştü. Türklerin bu son başarısı, Romanos'un büyük bir ordu hazırlayarak Alparslan üstüne yürümesine sebep oldu. İmparator, Selçuklu sultanını yenmek ve devletini yıkmak için Bizans'tan ayrıldı (13 Mart 1071). Bu haberi, Fatimî devletini ele geçirmek üzere Şam'a doğru ilerlediği sırada alan Alparslan, Musul yoluyla geri döndü. Romanos Diogenes, Alparslan'ın yer değiştirmesini korkaklıkla niteledi. Bu yüzden, Sivas'ta topladığı savaş meclisinde, yaşlı Bizans generallerinin, Erzurum'dan öteye gitmeme teklifini, ordusunun büyüklüğüne güvenerek reddetti; hattâ kuvvetlerinden bir kısmını, Türkler tarafından daha önce alınan yerleri geri almaya gönderdi. Bu kuvvetler, az sayıda Türk askerinin bulunduğu Malazgirt'i aldı. El Cezire ve Ermeni kuvvetleri kumandanı Basileios ile Alparslan'ın öncüleri arasındaki ilk çarpışma, Ahlat önlerinde oldu (24 Ağustos 1071). Türkler, savaşı kazanarak, Bizanslılar'ın elinde bulunan som altından büyük haçı ele geçirdiler. Bu çarpışmayı kazanan Emîr Sanduk, Alparslan'ın ilerlemesini sağladı. Yanındaki kuvvetlerle ilerleyen Alparslan, hazinesini ve eşini, veziri Nizamülmülk ile birlikte Hemedan'a gönderdi. Alparslan'ın ordusunda iyi silahlanmış 4 000 hassa askeri, 40 000 Türk atlısı ve 1000 kadar da gönüllü asker vardı. Savtekin, Sanduk, Afşin, Süleyman Şah, Altuntaş, Atsız, Aksungur, Danişmend, Artuk, Saltuk, Çavlı, Çavuldur, Mengücek, Gevherâyin, Porsuk, Bozan gibi zamanının en büyük

kumandan ve emîrleri, Alparslan'ın ordusunda yer alıyordu. Bizans ordusunda, hassa ordusundan başka, Frank, Norman, İslav, Peçenek, Uz, Gürcü, Abhaz ve Ermeni kuvvetleri vardı. Bunların sayıları, bazı kaynaklara göre 200 000'in üstündeydi. Alparslan'ın hızlı bir ilerleyişle Malazgirt önlerinde görünmesi, imparatoru şaşırttı. Dinî bir vecibeyi yerine getirmek isteyen Alparslan, halifenin elçisi kadı İbn-i Mühelban başkanlığında Savtekin'i Romanos Diogenes'e göndererek barış teklifinde bulundu. Gelen heyeti kabul eden imparator, öne sürülen barış şartlarını kabul etmediği ve İbn-i Mühelban'a "kendisi ve atları için İsfahan şehrinin mi yoksa Hemedan'ın mı iyi olduğunu" sordu. Hazırcevap bir kişi olan İbn-i Mühelban ise "Atlarınız için Hemedan iyidir; size gelince, onu bilmiyorum" diye cevap verdi. İbn-i Mühelban'ın verdiği cevaptan hoşlanmayan Romanos, "Rum ülkelerine yapılanları, İslâm ülkelerine yapmadan geri dönmem" diyerek barış konusunda son sözünü söyledi. Bunun anlamı savaştı. Selçuklu sultanı, imparatorun cevabına çok üzüldü. Kendisini, imamı olan Buharalı büyük âlim Abdülmelik oğlu Ebu Nasr Muhammed "Bütün İslâm âleminin kalbi ve duası seninle ve askerindedir; dinine hizmet edenin yardımcısı Allah'tır; zafer bizimdir" diye teselli etti.

İmparatorun ordusu, Ahlat'tan 12 km uzaklıktaki Rahva (Zahva) ovasına geldiği zaman, bütün hâkim tepelerin Selçuklular tarafından tutulduğunu gördü. Türk okçularının bu tepelerden attığı oklar, bütün gece Bizans askerlerini uyutmadı. Alparslan, ordusunun bir kısmını emîr ve beylerin kumandasında pusulara yerleştirdi. Kendisi de merkez hattında yer aldı. Öte yandan Bizans ordusunun sol kanadında Rumeli kuvvetleriyle Nikephoros Bryennios, sağ kanadında Uz askerleriyle Kapadokyalı general Aliates, Merkez hattında Romanos Diogenes, geride yedek kuvvetlerin başında da imparatorun üvey oğlu Andronikos bulunuyordu. 25 Ağustos 1071 Perşembe gününü her iki taraf, tam bir savaş düzeni içinde geçirdi. Bu arada Selçuklu atlı birlikleri sürekli tekbir getirerek, boru ve davul çaldılar; haykırarak ve ok atarak Bizans askerini moral bakımından çökerttiler. Buna karşılık Bizanslılar da geceyi çan çalarak geçirdiler. 26 Ağustos Cuma sabahı, günün erken saatlerinde Peçenek ve Uz kıtalarından bir kısmı, imparatorun saflarını terk ederek Selçuklu saflarına geçti. Bunun üzerine Alparslan, bütün kumandanlarını toplayarak onlarla görüştü; cuma namazını kıldı ve askerlerine şu sözleri söyledi: Ey askerlerim ve kumandanlarım! Daha ne zamana kadar biz azınlıkta ve düşman çoğunlukta olmak üzere, böyle bekleyeceğiz? Ben, kendim, Müslümanların mimberde bizim için dua etmekte oldukları bu saatte, düşmanın üstüne atılmak istiyorum. Bugün burada, ne emreden bir sultan, ne de emri alan bir asker vardır; bugün ben sizlerden biriyim ve sizlerle birlikte savaşacağım". Bu konuşmadan sonra Alparslan, bir nefer gibi, atının kolanını sıktı, kuyruğunu bağladı, yayını atarak eline bir topuz aldı. Ordusunu dört kısma ayırdı; ikisini savaş alanının iki yanındaki tepelere, diğerini geriye yerleştirdi; dördüncü kısmın da başına kendisi geçti. Saldırıya ilk geçen taraf, Selçuklular oldu. Saldıran kuvvetlerin azlığına kanan imparator da karşı saldırıya geçti. Türkler, savaş planı uyarınca yavaş yavaş geri çekilmeğe başladılar. Romano Diogenes, bu sahte çekilişin anlamını kavrayacak güçte bir asker olmadığından, ordusunu daha ileri saflara sürdü; bu hareket Bizans ordusunun sonu oldu. Nitekim, çekilen ve pusuda bulunan Türk kuvvetleri, Bizans ordusu üzerine yürüdü; Bizans ordusu tam bir çember içine alındı. Yardımcı Bizans kuvvetlerine kumanda eden, imparatorun üvey oğlu Andronikos, bozulan Bizans ordusuna yardım edeceği yerde kaçtı, Ermeniler de Bizans saflarını bırakarak dağıldılar. Savaşın, aleyhine döndüğünü anlayan Romanos Diogenes, akşam karanlık basıncaya kadar devam etti. Bizans ordusunun çoğu kılıçtan geçirildi ve bir çok Bizans generali esir edildi. Esirler arsında imparator da

vardı. Ermeni ve Süryani kaynaklarına göre, Alparslan, esirine iyi davrandı. Ona, daha ziyade misafir muamelesi yaptı. Ertesi gün huzuruna kabul etti. "Barış teklifimi neden kabul etmedin? Ben istemediğim halde, savaşa sen talip oldun, bu kötülüğün sonuçlarını nasıl mazur görebilirim? Eğer zaferi sen kazansaydın, bana ne yapardın?" diye sordu. Bunun üzerine imparator, "Fena şeyler" diye karşılık verdi. Alparslan, "Gerçekten doğru söyledin; eğer bunun aksini söyleseydin, o zaman yalan söylemiş olurdun. Şimdi sana ne yapacağımı sanıyorsun?" diye sordu. İmparator, şöyle karşılık verdi: "Bana üç şeyden birini yapabilirsin; birincisi öldürmek; ikincisi, ülkelerinde beni halka ibret diye göstermek; üçüncüsü ise affetmek". Bunun üzerine Alparslan, "Seni affetmek kararındayım; seni serbest bırakacak para miktarını söyle" dedi. İmparator, "Sultan istediği miktarı söylemelidir" deyince, Alparslan "10 milyon altın" karşılığını verdi. İmparator, istenilen paranın çok olduğunu, bu parayı verecek güçte olmadığını bildirdi. Alparslan ile Romanos Diogenes arasında yapılan görüşmeler sonunda bir de barış antlaşması yapıldı. Buna göre, imparator, kurtuluş akçesi olarak, bir buçuk milyon altın verecek; Bizans devleti, Selçuklu devletine her yıl 360 000 altın ödeyecek; Bizans'ın elinde bulunan bütün İslâm esirleri salıverilecek; Bizanslılar, gerektiğinde Selçuklulara askerî yardımda bulunacak; imparator, kızlarından birini sultana verecek; Antakya, Urfa, Membic, Malazgirt şehir ve kasabaları Selçuklulara bırakılacaktı.

Malazgirt Savaşı sonunda Anadolu, devamlı göçlerle beslenerek bir Türk yurdu durumuna geldi. İslâm dünyası, muhtemel bir Hıristiyan istilâsında kurtuldu. Bu suretle Malazgirt savaşı, Türk tarihinde, yeni bir devrin başlangıcı oldu.

Miryokefalon Savaşı

Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan ile Bizans imparatoru Manuel I Komnenos arasında, Denizli yakınlarında Miryokefalon'da (Myriokephalon) yapılan savaş (17 Eylül 1176).

Suriye ve Musul hükümdarı Atabey Nureddin Mahmud Zengî'nin ölümü üzerine (1174), büyük bir rakipten kurtulan II. Kılıç Arslan, ertesi yıl, Orta Anadolu'da Sivas ve Tokat bölgelerine hâkim olan Danişmendli Türk beyliğine son verdi. Türklerin Bergama ve Edremit'e kadar ilerlemeleri, Bizans İmparatoru Manuel'in, Kılıç Arslan'ı ezmek ve Türk hâkimiyetine kesin bir şekilde son vermek için hazırlıklara girişmesine sebep oldu. Manuel, papaya bir mektup yazarak, zamanın yeni bir haçlı seferi için elverişli olduğunu ve "Anadolu'dan geçen yolun artık güven altına alınacağını" bildirdi. Manuel, amcasının oğlu Andronikos Batatzes'i bir orduyla Paphlagonia'ya doğru yola çıkardı ve kendisi de büyük imparatorluk ordusuyla, Kılıç Arslan'ın başkenti olan Konya üstüne yöneldi. Kılıç Arslan, imparatora elçiler göndererek barış isteğinde bulundu, fakat Manuel bunu kabul etmedi. Paphlagonia üstüne giden Andronikos Batatzes, eylül ayı başlarında, Niksar surları önünde Türklere ağır bir şekilde yenildi. Batatzes'in kesilen başı, bir zafer nişanesi olarak II. Kılıç Arslan'a gönderildi. Bundan birkaç gün sonra Manuel'in ordusu, Menderes vâdisinden geçerek Eğridir gölü ucundaki Sultandağı dizisine giden dağlık bölgeye girdi. Kuşatma araçları, erzak fazlalığı ve ağır arabalar, ordunun ilerlemesini yavaşlatıyordu. Ayrıca geçmek zorunda oldukları bölge, Türkler tarafında tahrip edilmişti. Bizans ordusunun ilerlediği yol üzerinde, Tribritze denilen ve çıkış yerinde, tahrip edilen Miryokefalon kalesinin bulunduğu bir geçit vardı. Türk ordusu, burada bir dağ yamacında toplu olarak bulunuyordu. Manuel'in ileri görüşlü subayları, bu ağır hareketli orduyu, çukur

yoldan geçirmemesi için imparatoru uyardılar. Fakat ordudaki genç ve tecrübesiz prensler, kendilerine güveniyor, şan ve şöhret kazanmak istiyorlardı. Bunlar, imparatora baskı yaparak onu bu yolda ilerlemeğe zorladılar. Kendine bağlı küçük beyliklerden yardımcı kuvvetler alan Kılıç Arslan'ın ordusu, hemen hemen Manuel'in ordusuna eşit, ancak daha kötü teçhizatlıydı. Fakat, Türk ordusunun daha fazla hareket imkânı vardı. Bizans öncü kuvvetleri, zor kullanarak geçide girdi (17 Eylül 1176). Türkler, geri çekilerek dağlara saptılar, sonra da imparatorluk ordusu dar yola girdiği sırada, yamaçlardan aşağı inerek geçit içine saldırdılar. İmparatorun kayınbiraderi, bir süvari alayı başında, Türklere karşı saldırıya geçti. Fakat, bütün adamlarıyla birlikte kılıçtan geçirildi. Geçidin aşağısında bulunan askerler, onun durumunu görüyorlar, fakat sıkışık durumda oldukları için yardım edemiyorlardı. Manuel, cesaretini kaybederek paniğe kapıldı ve geçitten çıkmak için geriye kaçtı. Bunun üzerine, bütün ordu onu takip etti. Fakat, ağırlıklar yolu kapamıştı. Askerlerden çok azı kurtuldu. Akşama kadar süren savaş sonunda, II. Kılıç Arslan, Manuel'e bir haberci göndererek, derhal geri dönmesi, Eskişehir (Dorylaion) ve Gümüşsu (Sublaion) kalelerini yıkması şartıyla ona barış teklif etti ve kalan ordusuyla geçitten çıktı. Manuel, Bizans'a dönerken, yolda Türkmenlerin sürekli saldırılarına uğradı.

Miryokefalon savaşı, Selçuk ve Bizans tarihinin dönüm noktalarından biridir. Türklerin, Malazgirt'ten sonra Bizans'a vurdukları bu ikinci darbe sonucu Bizans, Anadolu'da üstünlüğünü kaybetti.

Sırpsındığı Savaşı

Osmanlı kuvvetlerinin Haçlı ordusuyla yaptığı ilk savaş (1364).

Osmanlı Beyliğinin Trakya ve Balkanlar'da hızla ilerleyerek birçok yeri ele geçirmesi, Papa Urbanus V'in teşvikiyle Macarların, Bulgarların, Sırpların, Eflaklıların ve Bosnalıların, Osmanlılar aleyhine birleşmesine sebep oldu. Müttefik ordusu, Edirne üstüne yürüdüğü sırada I. Murad Han, Bursa'daydı. Edirne'de bulunan Beylerbeyi Lala Şahin Paşa, I. Murad Han'dan yardım istedi. I. Murad Han, emrindeki kumandanlardan Hacı İlbeyi'ni 10 000 kişilik bir kuvvetle, düşmanın durumunu öğrenmesi için Sırpsındığı'na gönderdi. Hacı İlbeyi, düşman kuvvetlerinin her türlü emniyet tedbirinden uzak olarak ilerlediğini görünce, bir gece baskınıyla Macar kralı Layoş kumandasındaki bu haçlı ordusunu mağlup etti. Askerlerin çoğu, Meriç nehrinde boğuldu. Bazı kaynaklara göre Lala Şahin Paşa, Hacı İlbeyi'nin kazandığı bu zaferi kıskandıığı için, onu zehirleterek öldürttü.

Bu zaferden sonra, Edirne, Osmanlı Devletinin başkenti oldu; Bulgar Krallığı, Osmanlı Devletine vergi vermeyi ve Osmanlı himayesine girmeyi kabul etti.

Çirmen Savaşı

I. Murad Han devrinde Osmanlı-Sırp savaşı (1371).

Ortaçağ'da Bizanslılarca *Tsernomianon* adı verilen Çirmen, Bizans'ın batı sınırındaki kalelerden biriydi. I. Murad Han devrinde Osmanlılara geçen kale, öne dizdarlıkla yönetildi; XIV. yüzyılın ikinci yarısında Rumeli'nin ilk sancağı oldu. Osmanlı hizmetine giren Anadolu beyleri, buraya tayin edilirdi. XVII. yüzyılda, görevden uzaklaşan Kırım hanlarına arpalık olarak ayrıldı.

En eski kuruluş olduğu için Çirmen sancak beyleri, padişahlık tuğunu taşıyarak saygı görmüşlerdir. Önceleri Edirne'yi de içine alan Çirmen, merkez Edirne'ye geçince bu ilin bir bölümü oldu. 1877 Berlin Kongresinde, Osmanlı toprakları içinde sayıldı, 1912-1913 Balkan Savaşında, Bulgarların eline geçti, Londra önbarışı ile Bulgarlara bırakıldı (30 Mayıs 1913).

I. Murad Han devrinde, Evrenos Beyin idaresindeki Türk ordusu, Pirlepe kralı Vukaşin'in kardeşleri Sırp despotu Uglieş ve Vojko kumandasındaki Sırp ve Balkan Hıristiyanlarını yendi. Vukaşin ile kardeşleri, bu savaşta öldüler. Böylece Çirmen, Türk hakimiyetine girdi ve Sırp'ların doğu sınırı olan Makedonya, Türk fetihlerine açıldı.

Kosova Savaşları

Osmanlılar ile Haçlılar (Sırp, Bulgar, Macar ve Karadağlılar) arasında yapılan meydan savaşları.

Birinci Kosova Savaşı (1389)

I. Murad (Hüdâvendigâr), Sırp, Bulgar ve diğer Hıristiyan devletlerin doğurduğu tehlikeyi önlemek amacıyla, 60 000 kişilik bir kuvvetle Sırbistan üzerine yürüdü. I. Murad Han'ın yanında oğulları Bayezid (Yıldırım) ile Yakub Bey vardı. Öncü kuvvetlerin başında Evrenos Bey ile Paşa Yiğit bulunuyordu. Türk ordusu, Filibe, Köstendil, Eğri Palanka ve Üsküp'ün kuzeydoğusundan geçen yolu takip etti, Kosova ovasının doğu yamaçları boyunca Priştina'ya yürüdü. İki taraf, Priştina'nın kuzeybatısında, Priştina - Vuçitrn yolu üzerinde, Lab suyu yanında karşılaştı. Haçlı kuvvetleri, Osmanlılardan fazlaydı. I. Murad Han, ordunun merkezinde yer aldı; sağ kolda Bayezid'i, sol kolda öteki oğlu Yakub'u görevlendirdi. Veziriazam Çandarlı Ali Paşa ile Kara Timurtaş Paşa, padişah'ın yanında yer aldılar. Haçlıların merkezinde Sırp despotu Lazar, sağ kolunda yeğeni Vuk Brankoviç, sol kolda da Bosna kralı Tvrtko vardı. Sekiz saatlik bir çarpışmadan sonra, henüz savaşın sonucu alınmadan, Lazar'ın damadı, Sırp asilzadelerinden Miloş Obiliç (veya Kopiliç), bir mülteci veya elçi gibi Sultan Murad Han'a yaklaştı ve birden çıkardığı hançerle padişahı yaraladı. Türk kaynaklarında, I. Murad Han'ın savaşın sonunda savaş sahasında dolaşırken, yaralı bir Sırp tarafından öldürüldüğü kaydedilir. Sultan Murad Han'ın yaralandığı yere bir çadır kuruldu; sultan ağır yaralı olduğu halde kumandayı elden bırakmadı. Bu sebeple, savaş Türklerin lehine sonuçlandı. Ölmeden önce esir alınan Sırp despotu Lazar ile damadı ve diğer Sırp asilzadeleri öldürüldüler. I. Murad Han'ın vefatından sonra yerine I. Bayezid (Yıldırım) padişah oldu; Sırp'ları takip eden Yakup Çelebi ise öldürüldü.

Birinci Kosova Savaşı sonunda, yeni Sırp despotu Stephan Lazaroviç, Osmanlılara vergi vermeyi ve savaşlara askerleri ile birlikte katılmayı kabul etti; ayrıca kızkardeşi Despina'yı, Bayezid Han'a zevce olarak verdi.

İkinci Kosova Savaşı (1448)

Polonya ve Macaristan kralı Ladislas'ın, Varna'da ölümünden sonra (1444) Macaristan kral naipliğine getirilen Yanoş Hunyadi, Varna yenilgisinin öcünü almak için kuvvet toplamağa başladı. Bu sırada Osmanlılar, isyan eden Arnavutluk beyi

İskender Bey ile uğraştıklarından, Yanoş Hunyadi'nin, Macarlardan başka Eflak, Bohemya ve Almanlardan kuvvet toplamasına engel olamadılar. Sırbistan'a kolaylıkla geçen Yanoş Hunyadi kuvvetleri, Kosova'ya geldi (1448). Osmanlı hükümdarı II. Murad Han da bir süre sonra Kosova'ya vardı. Yanoş Hunyadi, gönderdiği elçi aracılığıyla barış istedi. Ancak bu teklifi kabul edilmedi. Savaş, Yanoş Hunyadi'nin saldırısıyla başladı. Üç gün sürdü (17-19 Ekim). İlk gün, hafif kuvvetlerin birbirlerini denemeleriyle geçti. Şiddetli savaş, ikinci gün öğleden sonra başladı. Gece yarısı Yanoş Hunyadi kuvvetlerinin, Osmanlı ordugâhına yaptığı baskın bir sonuç vermedi. Üçüncü gün sabahtan başlayan savaşta Osmanlılar, plan gereğince sağ ve sol kanatları, yenik düşmüş gibi göstererek geri çektiler. Merkezi müdafaasız bulan Yanoş Hunyadi, hücum emrini verdi. Merkezde bulunan yeniçeriler, haçlılara şiddetle karşı koydular. Haçlılar merkeze yığılınca sağ ve sol kanatlardan geri çekilen Osmanlı kuvvetleri, bu kanatlardan ve geriden haçlıları sarmağa başladılar. Kısa bir süre sonra, haçlı ordusunda panik başladı. Yanoş Hunyadi, savaş meydanını bırakarak kaçtı. Pek çok haçlı, savaş meydanında kaldı.

İkinci Kosova Savaşı sonucunda Osmanlılar, Balkanlar'a iyice yerleştiler. Yenilen Macarlar, 1456 Belgrad kuşatmasına kadar, Osmanlılarla savaştı, özellikle İstanbul'un fethine seyirci kaldılar.

Varna Savaşı

Türkler ile haçlılar arasında, Varna'da yapılan savaş (10 Kasım 1444).

II. Murad Han, 1443'te Karaman'a yaptığı seferden sonra, Macaristan ve Lehistan ile Szeged antlaşmasını imzaladı (12 Temmuz 1444). Bu antlaşma 10 yıl geçerliydi. Antlaşmanın önemli maddelerinden biri de, Sırbistan'ın Osmanlılara bağlı bir devlet durumuna gelmesiydi. Fakat bu durum uzun sürmedi ve Bizanslılar, yapılan barışın bozulması için çalışmağa başladılar. Szeged antlaşmasından sonra II. Murad Han, tahtını oğlu II. Mehmed'e (Fatih) bıraktığını ilan etti. Yeni hükümdar, 12 yaşındaydı. Osmanlı tahtına tecrübesiz birinin çıktığını öğrenen haçlılar, hazırlığa giriştiler. Bu arada, Szeged antlaşmasındaki yeminini bozan Lehistan kralı Wladislaw III Warnenczik, savaşa hazırlandı. Macarlar, Lehiler, Hırvatlar, Slovenler de bu hazırlıklara katıldılar. Fransa ve Almanya, bu haçlı birliğine yardım etti. Venedik donanması, birliğin emrine girdi. Papalık donanması da birliğe yardım için hazırlandı. Osmanlı ülkesinin üstüne yürüyen 100 000 kişilik haçlı ordusu, Tuna'yı geçerek Vidin önlerine geldi. Burada orduya Eflak voyvodası da katıldı. Büyük bir haçlı donanması da bu sırada Çanakale önlerinde bulunuyordu.

Haçlı ordusunun Şumnu ve Varna yönünde ilerlemeye başlaması üzerine Edirne'de toplanan Saltanat Şûrası, II. Murad Han'ın tekrar tahta çıkmasını istedi. Sadrazam Halid Paşa, durumu genç padişaha bildirdi. II. Mehmed Han, babasını çağırdı ve hemen ordunun başına geçen II. Murad Han, 40 000 kişilik seçme bir kuvvetle düşmanın üstüne yürüdü. II. Murad Han'ın tekrar Türk ordusunu başına geçmesi, haçlıları endişelendirdi. İki ordu, Varna dolaylarında, 10 Kasım 1444'te karşılaştılar. Hunyadi Yanoş, Türk kuvvetlerinin sağ kanadına saldırıya geçti. Bu kanat, sarsılmasına rağmen dağılmadı. Kanadın kumandanı Karaca Paşa öldü. Yanoş, Osmanlı ordusunun sol kanadına yüklendi. Bu kanat da dağılmadan geri çekildi. Osmanlı ordusunun bozulduğunu sanan haçlılar, ordunun merkezine saldırdılar. Hunyadi Yanoş, ordusunun denetimini kaybetti. Türk kuvvetleri, düşmanı iki koldan

kuşattılar. Çember içine alınan düşman kuvvetleri, çok sayıda kayıp verdi ve bozguna uğradı. Wladislaw III Warnenczik öldürüldü. Hunyadi Yanoş, bozgunu önlemek için çok çalıştıysa da başaramadı. Sonunda küçük bir askerî birlikle kaçtı. Kalan küçük haçlı ordusu yok edildi.

Niğbolu Savaşı

Niğbolu önünde, Osmanlılar ile haçlılar arasında meydana gelen savaş (25 Eylül 1396).

Osmanlıların bir üs haline getirdikleri Niğbolu vasıtasıyla, Tuna boylarını denetim altına almaları, akınlarıyla Eflak ve Macaristan'ı tehdide başlamaları üzerine, Papa Bonifacius IX'un teşviki ve Macar kralı Zsigmond'un teşebbüsüyle, Osmanlıları Avrupa'dan atmak için bir haçlı seferi düzenlendi. Sayıları 100 000'i bulan haçlı ordusunda, Bourgogne dükü Jean de Nevers'in başında bulunduğu Fransız, İngiliz, İtalyan, İspanyol ve Polonya şövalyeleriyle, Eflak, Erdel ve Macar kuvvetleri bulunuyordu. Haçlılar, Vidin ve Rahova'yı alarak, 12 Eylül 1396'da, Doğan Bey'in koruduğu Niğbolu kalesini kuşattılar. Kuşatmayı, Venedik ve Rodos gemilerinden meydana gelen bir haçlı donanması da destekledi. Bu sırada İstanbul'u kuşatan Yıldırım Bayezid Han, kuşatmayı hemen kaldırdı; Şücâeddin Evrenos Beyi önden göndererek yanında bulunan 10 000 kişiyle yola çıktı. Edirne'de toplanan ve 60 000'i bulan ordusuyla Şıpka geçidini aşarak, Osma (bugün Osım) vâdisinde, Niğbolu ovasına hâkim bir tepede ordugâhını kurdu. İki ordu, 25 Eylül 1396'da karşı karşıya geldi. Yıldırım Bayezid Han, ustaca bir manevra ile, Osmanlı ordusunu iki gruba ayırdı: Düzensiz akıncı süvarileriyle piyade azablar, tepenin eğimli kısmına, engebeli bir bölgeye yerleştirildi. Bayezid Han'ın emrinde bulunan sipahilerle Sırp despotu Stefan Lazaroviç kumandasındaki Sırlar da, tepenin eğimli öteki kısmında pusuya sokuldu. Savaş, Fransız şövalyelerinin saldırısıyla başladı. Osmanlı ordusunun birinci kısmı, ikinci kısmın pusuda beklediği tepelere kadar geri çekildi. Bayezid Han'ın kumanda ettiği bu kısım, pusudan yarım daire şeklinde çıkarak düşmana öldürücü darbeyi vurdu. Her taraftan sarılan Fransızların bir kısmı yok edildi; kaçanların peşine düşüldü. Zsigmond'un çabaları, bir sonuç vermedi; Eflak ve Erdel kuvvetleri kaçtı. Birçok ünlü şövalye esir oldu. Macar kralı ve Alman soyluları, Tuna'dan kayıkla kaçtılar ve haçlı donanmasıyla ülkelerine döndüler. Esir düşenler, önce Edirne'ye, sonra Mihaliç ve Bursa'ya getirildi; bir kısmı da hediye olarak Mısır'a gönderildi. Niğbolu'da esir düşen soylular, sonradan Macaristan, Fransa ve Kıbrıs krallarının teşebbüsüyle, 200 000 altın flori karşılığında serbest bırakıldı.

Otlukbeli Savaşı

Osmanlı Devleti ile Akkoyunlu Devleti arasında yapılan savaş (11 Ağustos 1473).

Karamanoğlu İbrahim Bey'in ölümünden sonra, Karaman beyliği parçalandı. İbrahim Bey'in oğullarından Pis Ahmed Bey, Konya'ya ve çevresine, İshak Bey de Silifke ve Taşeli'ne hâkim oldular. Bunlar, beyliğin bütününe sahip olmak için birbirleriyle mücadeleye başladılar. İshak Bey, Uzun Hasan'dan, Pir Ahmed de Fatih'ten yardım istediler. Uzun Hasan, İshak Beyin bu isteğini kabul etti. Fatih, Bosna'da bulunduğu sırada, önce Osmanlı Devletinin müttefiki olan Dulkadır beyliğini yendi, sonra Pir Ahmed Beyi yenerek Kayseri, Develi, Aksaray, Konya ve Beyşehir'i aldı ve İshak

Beye teslim etti. Pir Ahmed Bey de kaçarak, Fatih'e sığındı. Pir Ahmed Bey, bir süre sonra Fatih'in yardımıyla, Silifke hariç olmak üzere, bütün Karaman beyliğine hâkim oldu. İshak Bey, Uzun Hasan'ın yanına sığınmıştı. Fakat, bir süre sonra Pir Ahmed Bey, Osmanlılara karşı düşmanca bir tavır takındı. Osmanlıların eline geçmiş olan bazı Karaman topraklarını geri istedi. Bunun üzerine Fatih, Konya'yı zaptetti (1468). Karamanlılar, Uzun Hasan'dan tekrar yardım istediler. O da oğlu Zeynel kumandasında 30 000 kişilik bir orduyu Karamanlılara yardıma gönderdiği gibi Rodos şövalyelerine, Kıbrıs kralına ve Venedik'e gönderdiği mektuplarda, Osmanlılara hep birlikte saldırılmasını teklif etti. Uzun Hasan, Venedik'e gönderdiği mektubunda Fatih'i kastederek, "Her taraftan aynı zamanda taarruz olunsun, o suretle ki bir daha kalkınmasın ve adı dünya yüzünden ebediyen silinsin" diyordu. Uzun Hasan, bu arada Fatih'ten Trabzon, Sinop ve Karaman'dan el çekmesini istedi. Fatih, doğudan gelen bu tehlike karşısında, devletin batı sınırlarını emniyete almak için, Venedik ile tekrar barış görüşmelerine başladı (1471). Uzun Hasan, 1472 baharında Osmanlı topraklarına saldırıya geçti. Yeğenlerinden birinin kumandasındaki bir orduyu Trabzon'a, büyük bir orduyu da Orta Anadolu'ya gönderdi. Bu ordu, Tokat'ı aldı ve Konya'ya kadar ilerledi. Fakat, Akkoyunlu kuvvetleri başarı kazanamadı. Beyşehir Gölü yakınlarında Eflatunpınar denilen yerde yapılan savaşta Osmanlılara yenildi. Bu savaşlar devam ederken Fatih, İstanbul'da harp hazırlıklarıyla uğraşıyordu. Uzun Hasan da dört elçisini Venedik'e göndererek, Osmanlılara karşı bir antlaşma yaptı. Bu antlaşma gereğince Uzun Hasan'a top ve topçu ustaları gönderilecekti. Osmanlılar yenildikten sonra da Mora, Midilli, Eğriboz, Venedik'e verilecek; Boğazlar, Venedik gemilerine açık olacaktı. 1472 yılında bir haçlı donanması, Osmanlı sahillerine saldırdı. Antalya ve İzmir yağmalandı. Silifke, Gorigos ve Sığın kaleleri, haçlıların yardımıyla Karamanlıların eline geçti. Bu durum karşısında Fatih, Anadolu'ya geçerek, Uzun Hasan'a karşı harekete geçti.

Fatih Sultan Mehmed Han, Uzun Hasan'a bir mektup göndererek savaşın kaçınılmazlığını ve savaşa hazır olmasını bildirdi. Osmanlı ordusu Üsküdar'dan hareket ederek, Erzincan'a geldi (1473). Fatih, buradan, Rumeli beylerbeyi Has Murad Paşa'yı öncü olarak gönderdi. Has Murad Paşa, kazandığı bir iki başarıya güvenerek, Fırat ırmağını geçti. Uzun Hasan'ın öncü birlikleri tarafından pusuya düşürüldü; birçok seçme askeriyile birlikte öldürüldü; değerli kumandanlardan bazıları esir düştü. Bu durum, Uzun Hasan Beyin cesaretini arttırdı. İki ordu, birkaç gün, Fırat vâdisinde dolaştı. Akkoyunluların, Osmanlı ordusunun kanatlarını sıkıştırması üzerine, Fatih Sultan Mehmed Han, ordusunu Otlukbeli'nde savaş düzenine soktu. Osmanlı ordusunun orta kısmında kapıkulu askerleriyle Fatih Sultan Mehmed, sağ kanadında şehzade Bayezid, sol kanadında şehzade Mustafa yer aldı. Uzun Hasan, ordusunun merkezini idare ediyordu; sağ kanada oğlu Kör Zeynel Mirza'yı, sol kanada da öteki oğlu Uğurlu Mehmed Mirza'yı yerleştirdi. İlk başarıyı Osmanlı ordusunun sol kanadı kazandı. Osmanlılar, top ve tüfek ateşiyle, Uzun Hasan'ın bulunduğu orta kısmı çökertmeğe başladılar. Uzun Hasan tutunamadı, zorlukla savaş meydanından kaçabildi. Oğlu Zeynel Mirza ve 1000 askeri öldürüldü, 3700 kişi esir alındı.

Otranto Seferi

Fatih zamanında, Gedik Ahmed Paşa'nın, Otranto'ya (Taranto) yaptığı sefer (1480).

Aragon ve Napoli kralı olan Alfonso, Akdeniz'de büyük bir imparatorluk kurmak amacıyla, Osmanlı Devletine karşı düşmanca siyaset takip etti; Arnavutluk'ta İskender Bey'e yardım ederek, Türkleri Adriyatik kıyılarından uzak tutmak istedi. Yerine geçen oğlu Ferdinando I de, babasının siyasetini sürdürdü. Eğriboz adasının alınmasından sonra Ferdinando I, Osmanlılara karşı kurulan haçlı ittifakına girdi. Osmanlı Devleti de Venedik ile barış yaptığı halde (1479), Napoli krallığı ile anlaşmaya yanaşmadı. Fatih, Napoli krallığına karşı harekete geçti. Osmanlı Devletine vergiyle bağlı olan Zanta, Kefalonya ve Ayamavra adaları beyi Leonardo'nun Osmanlı Devletinin izni olmadan, Napoli kralının akrabalarından bir kızla evlenmesi sebep sayılarak Napoli krallığına savaş açıldı ve Güney İtalya'nın alınmasına karar verildi. Osmanlı Devletini bu sefere, Napoli krallığıyla savaş halinde olan Venedik de teşvik etti. Gedik Ahmed Paşa, Otranto limanına asker çıkardı ve Otranto alındı (11 Ağustos 1480). Gedik Ahmed Paşa, Otranto yakınındaki diğer kalelerin de ele geçirilmesiyle uğraştığı sırada, Fatih öldü; oğlu II. Bayezid Han, Gedik Ahmed Paşa'yı geri çağırdı. Gedik Ahmed Paşa, yerine Hayreddin Paşa'yı bırakarak İtalya'dan ayrıldı. Ferdinando I, Macar kralı Matyas Corvinus'un da yardımıyla, Türklerin zaptettiği kaleleri ve Otranto'yu geri aldı (10 Eylül 1481). II. Bayezid Han, Cem Sultan olayı yüzünden İtalya meselesiyle uğraşamadı.

Çaldıran Savaşı

Osmanlı ve Safevî (İran) ordularının Makû ile Hoy arasında, Tebriz'e 100 km uzaklıktaki Çaldıran'da yaptıkları savaş (23 Ağustos 1514).

II. Bayezid Han'ın oğulları arasındaki anlaşmazlıktan faydalanan Şah İsmail, Anadolu'daki alevîler arasında faaliyetini arttırdı. Kendisine sığınan Şehzade Ahmed'in oğlu Murad'ı himaye etti. Yavuz Sultan Selim Han'ın cülusuna da heyet göndermekten kaçındı. Yavuz, ötedenberi tehlikeli olduğunu gördüğü Şah İsmail'e karşı savaşa karar verdi. Yığınak bölgesi olarak, Eskişehir'de Seyitgazi seçildi. Erzincan'da yiyecek stokları hazırlandı. 7 Mayıs 1514'te, yığınak bölgesinden hareket edildi. İki ordu, Çaldıran mevkiinde karşılaştılar. Osmanlı ordusunun sağ kolunda Anadolu beylerbeyi Sinan Paşa ile Zeynel Paşa'nın emrindeki Anadolu ve Karaman kuvvetleri, sol kolunda ise Rumeli beylerbeyi Hasan Paşa emrindeki Rumeli askeri vardı. Yavuz Sultan Selim Han'ın yanında sipahi, silahtar, ulûfeci, gurebâ bölükleri ile Sadrazam Hersekzâde Ahmed Paşa, vezir Dukakinoğlu Ahmed Paşa, vezir Mustafa Paşa, Ferhad Paşa, Karaca Paşa gibi devlet ileri gelenleri bulunuyordu. Onların önünde Ayas Paşa emrinde, sayıları 12 000'i bulan tüfekçi yeniçeriler, araba ve develerden meydana gelen bir sipere yerleşmişlerdi. Her iki kanadın sonunda, biri 10 000, diğeri 8000 kişiden ibaret Anadolu ve Rumeli azabları, birbirine zincir ile bağlanmış 500 topun önüne dizilmişlerdi. Öncü kuvvetlerin çoğunluğunu teşkil eden Dulkadırlı Türkmenleri Şahsuvaroğlu Ali Bey'in, artçı kuvvetler ise Sadi Paşa'nın emrindeydi.

Çoğunluğu Ustaclu, Afşar, Varsak, Dulkadırlı, Rumlu (Anadolulu), Şamlu, Kaçar, Karamanlı Türkmenlerin meydana getirdiği 80 000 kişilik Safevî süvari kuvvetine, Şah İsmail kumanda ediyordu. Savaş planını, Osmanlı Savaş taktiğini iyi bilen Mehmed Han Ustaclu hazırlamıştı. Şah İsmail, sağ kanadın kumandasını üzerine almıştı. Sol kanadın idaresini verdiği Mehmed Han Ustaclu ile girişecekleri bir çevirme hareketinde, azabları yarmak suretiyle yeniçerileri arkadan vurmaya niyetinde idi. İran ordusunun bir kolu, Mihaloğluna hücum etti, fakat yenildi; bunun üzerine 40 000

seçkin süvari ile Rumeli kuvvetleri üzerine hücum eden Şah İsmail, başlangıçta başarılı oldu. Başta Rumeli beylerbeyi Hasan Paşa olmak üzere birçok Osmanlı beyini şehit etti. Sol kanada kumanda eden Mehmed Han Ustaclu, Anadolu askerinin karşı koyması ve Sinan Paşa'nın aldığı tedbirler dolayısıyla başarı kazanamadı, böylece Şah İsmail kolu ile birleşmeleri gerçekleşemedi. Çünkü Sinan Paşa, askerinin saflarını muhafaza ederek, muntazam bir şekilde toplara doğru geri çekilmelerini sağladı; Mehmed Han Ustaclu ile kardeşi Karahan'ı toplarla karşı karşıya bıraktı. Topların birdenbire açtıkları ateş üzerine Safevî ordusu dağıldı. Safevîler, büyük kayıp verdiler ve savaş Osmanlılar lehine gelişmeye başladı. Şah İsmail, yakın adamlarının fedakârlığı sayesinde esir düşmekten kurtuldu; akşama doğru Tebriz'e kaçtı ve burada da emniyet görmediğinden, Dergüzin'e çekildi. Onun kaçması ile, ağır zırhlı askerler karşı koymaktan vazgeçtiler; bir kısmı esir oldu, geri kalanı öldürüldü. Şifî ordugâhı ve hazineleri, ümerayı teşvik gayesi ile getirildikleri anlaşılan askerlerin genç hanımları ele geçirildi. Yavuz Sultan Selim Han, Çaldıran'da şehit düşenler için bir kabristan yaptırdı.

Çaldıran Meydan Savaşı'nın kazanılması, Osmanlılar için büyük önem taşır. Savaşın neticeleri şöyle özetlenebilir: Osmanlıları doğudan tehdit eden İran Safevîleri yenilerek, ilk defa Azerbaycan'a girildi ve Doğu Anadolu'nun fethi gerçekleşti. Dulkadıroğullarını koruyacak İran kuvveti ortadan kalktığı için, onların arazisi kolayca zaptedildi. Osmanlılar tarafından ileride yapılması düşünülen Mısır seferi için, İran-Mısır anlaşması ihtimali zayıfladı. Zafer sonunda, Anadolu'da Şifî mezhebinin yayılması, büyük ölçüde durakladı ve Gürcistan'ın Osmanlılara itaati sağlandı. Ayrıca, Avrupa devletlerinin İran üzerindeki emelleri ortadan kalktı. Osmanlılara Doğunun yolları açıldı ve İranlılar, Doğu yolunda Osmanlılara tehlike olmaktan çıktı.

Mercidâbık Savaşı

Yavuz Sultan Selim Han ile Kansu Gavri (Kansuh el-Gurî) arasında yapılan savaş (1516).

Yavuz Sultan Selim Han, Çaldıran savaşı ile Şah İsmail'e bir darbe vurduktan sonra, ikinci bir İran seferine hazırlandı. Fakat, Şah İsmail, Memlûk sultanı Kansu Gavri'ye elçiler göndererek, sıranın Memlûklara geleceğini bildirdi. Bunun üzerine Kansu Gavri, Yakınoğu'da yeni bir öğretiyi yayan Şah İsmail ile anlaştı ve yanında halife El-Mütevekkil Alallah Muhammed III, Mısır'ın başkadıları ve Osmanlı tahtının varisi ilan ettiği, Şehzade Ahmed'in oğlu Kasım Çelebi olduğu halde önce Şam'a sonra da Halep'e geldi. Öte yandan, daha 1515'te Alâüddevele Bozkurd Beyi öldürerek başını Memlûk sultanına göndermek suretiyle, bir Memlûk seferine karar veren Selim Han, Sinan Paşa kumandasında 40 000 kişilik bir Osmanlı kuvvetini doğuya gönderdi; Fırat ırmağını geçmek için Memlûklardan izin almalarını istedi. Fakat, Memlûk valileri geçiş izni vermediler.

Yavuz Sultan Selim Han da bu fırsatı değerlendirerek Cafer Kapudan emrindeki Osmanlı donanmasını İskenderiye sularına gönderdiği gibi, âlimlere başvurarak, Müslüman bir devlete karşı girişeceği seferin meşruluğuna dair fetva istedi. Devrin en meşhur âlimlerinden Zenbilli Ali Cemalî Efendi istenilen fetvayı verdi. Memlûkların, Osmanlıların Şifî İran'la mücadelelerine engel oldukları esasına dayanan fetva, "mülhidlere yardım eden de mülhidir" şeklindeydi. Bu fetva üzerine harekete geçen Yavuz Sultan Selim Han, Osmanlı ordusu ile Kayseri'ye geldi. Bursa kadısı

Zeyrekzâde ile Karaca Paşa'yı Memlûklarla müzakere etmek üzere elçi olarak Halep'e gönderdi. Elçilerin hakarete uğraması üzerine, Yavuz Sultan Selim Han , ileri yürüyerek yolu üzerindeki kaleleri aldı. Bunun üzerine Kansu Gavri, Kertbay kumandasındaki 30 000 kişilik bir orduyu ileri gönderdi ve kendisi de Mercidâbık'a doğru yola çıktı. Bu sırada Osmanlı öncüleri ile Memlûk kuvvetleri karşılaştılar ve ilk çarpışmalar başladı. Kansu Gavri, 2 Ağustos 1516 günü sabahı Mercidâbık'a geldi; aynı gün, Selim Han da görüldü ve Davud peygamber türbesi yakınında otağ kurdu. İki ordu o geceyi hazırlık içinde geçirdiler. Mercidâbık savaşı, 24 Ağustos 1516 günü güneşin doğmasıyla başladı. Osmanlı ordusunun sağ kolunda Anadolu beylerbeyi Zeynel Paşa, Karaman beylerbeyi Hüsrev Paşa, Dulkadiroğlu Şahsuvaroğlu Ali ve Ramazanoğlu Mahmud beyler; solda ise Rumeli beylerbeyi Küçük Sinan Paşa, Diyarbakır beylerbeyi Bıyıklı Mehmed Paşa yer aldılar. Merkezde Yavuz Sultan Selim Han, âdet olduğu üzere, kapıkulu askerleri, sipahiler ve azablar olduğu halde yerini aldı; ön tarafa birbirine zincirlerle bağlı toplar dizildi. Osmanlıların bu dizilişlerine karşı, Kansu Gavri, yanında halife El-Mütevekkil Alallah Muhammed III, başkadılar ve Kasım Çelebi olduğu halde merkezde yerini aldı; maiyetlerinde Mısır, İskenderiye, Hicaz, Kudüs, Nablus, Cebel, Trablusşam ve Urban askeri olduğu halde, sağ kola Hayırbay, sol kola Sibay getirildi, Karanisa askeri ön tarafa yerleştirildi, Culban yedeğe alındı. Karanisa Cündiler (süvariler), yanlarda yerlerini aldılar.

Savaş, cündilerin saldırısıyla başladı ve Osmanlı kollarını sarstı. Yavuz Sultan Selim Han, sağ kola Küçük Sinan Paşa, sol kola Yunus Paşa emrinde yardımcı kuvvetler gönderdi; Memlûk saldırılarını önleyerek topları ateşletti. Böylece girişilen ve ikindiye kadar süren saldırılar sonunda Memlûk ordusu bozuldu; top ve tüfek ateşi altında kaçanlar öldüler; Hayırbay ve Sibay kendilerine bağlı kuvvetlerle hızla çekildiler. Geri kalanlarını Yunus Paşa kuvvetleri ve Dulkadır Türkmenleri takip ettiler; ele geçenler öldürüldü. Halep halkı, şehirden çıkarak Yavuz Sultan Selim Han'ı karşıladı. Selim Han, törenle Halep'e girerek valinin sarayına yerleşti. Halifeyi huzuruna kabul ederek ondan halifelik alâmetlerini aldı; Ulu Camide hutbe, Yavuz Sultan Selim Han adına okundu ve "Hâdimü'l- Haremeyni's-Şerîfeyn" (mukaddes Mekke ve Medine'nin hizmetçisi) unvanını aldı. Kansu Gavri'nin sonu hakkında bir haber alınamadı. Memlûkların bozularak etrafa kaçıştıkları bir sırada onun da kaçtığı, çölde dinlenirken öldüğü sanılıyor.

Osmanlıların kısa bir süre içinde, Mercidâbık'ta Memlûkları yenmesinde, teknik ve ateşli silahlara sahip olmaları etkili oldu. Yavuz Sultan Selim Han'ın, savaşı sevk ve idaredede ustalığı, beylerbeylerinin, sancakbeylerinin, görevlerini aksatmadan yapmaları ve askerin fedakârlığı da rol oynadı. Bu arada, Memlûk ordusunun tam bir anlaşmazlık içinde olması, kumandanların Yavuz Sultan Selim Han'la yakın ilişkiler kurması, yerli halkın Memlûkları desteklememesi, savaşın Osmanlılar lehine sonuçlanmasını sağladı. Nitekim, bu savaştan sonra Yavuz Sultan Selim Han, Hama, Humus ve Şam şehirlerini kolaylıkla elde etti ve halk tarafından sevinçle karşılandı.

Ridaniye Savaşı

Osmanlı devletiyle Memlûklar arasında Ridaniye'de yapılan savaş (22 Aralık 1517).

Yavuz Sultan Selim Han, Mercidâbık savaşında Kansu Gavri kumandasındaki Memlûk ordusunu yendikten sonra, bütün Suriye'yi ele geçirdi. Osmanlı ordusu

Gazze'de, Canberdi Gazalî kumandasındaki başka bir Memlûk ordusunu yendi ve Sina çölünü geçti, Kahire önlerine geldi.

Memlûklar, yeni sultan Tumanbay kumandasındaki orduyla, Osmanlı ordusunu Ridaniye'de karşıladılar. Memlûk cephesinin bir kanadı Nil nehrine, öteki kanadı da Mukaddem dağına dayanıyordu. Memlûk cephesi ayrıca, topraklarla tahkim edilmişti.

Osmanlı ordusunun sağ kanadına Anadolu beylerbeyi Mustafa Paşa, sol kanadına Rumeli beylerbeyi Küçük Sinan Paşa kumanda ediyordu. Merkezde Sultan Selim Han ile sadrazam Hadım Sinan Paşa bulunuyordu. Osmanlı ordusunda kurulan savaş meclisinde, Memlûk ordusuna cepheden saldırmak tehlikeli görüldü; bir kısım kuvvetlerle Mukaddem dağının dolaşarak, Memlûklara arkadan saldırılmasına karar verildi. Başında padişahın bulunduğu bir kısım süvari kuvveti, Mukaddem dağına dolaşarak, Memlûklara arkadan saldırdı. Memlûklar, iki ateş arasında kalmakla birlikte, şiddetle karşı koydular. Canberdi Gazalî kumandasındaki Memlûk kuvvetleri, Osmanlı sağ kanadını bozdular; fakat sadrazam Hadım Sinan Paşa, onları püskürttü. Tumanbay kumandasındaki Memlûk zırhlı süvarilerinin Osmanlı karargâhına saldırımları ve Hadım Sinan Paşa'yı öldürmeleri de bir sonuç vermedi. Tumanbay, başarıdan ümidini keserek kaçtı. Memlûk karargâhı, bütün topraklarla birlikte Osmanlıların eline geçti.

Mohaç Savaşı

Mohaç'ta, Türklerle Macarlar arasında meydana gelen ve Macaristan krallığına son veren savaş (29 Ağustos 1526).

Türkler, Rumeli'ye geçtikten sonra (1357) Macarlar, Katolik dünyasının öncüsü olarak, Türklerin karşısına çıktılar; fakat her seferinde yenildiler. Özellikle, iki defa kuşatıldığı halde alınamayan Belgrad'ın ele geçirilmesi (1521), Macarlara büyük bir darbe oldu, fakat Macar krallığının gücünü kırmadı. Belgrad'ın alınmasından sonra da Macarlar ile Türkler arasında savaşlar devam etti. Sınır beylerinden Yahyapaşaoğlu Bâli Bey, padişaha Drava ve Sava ırmakları arasındaki Macar topraklarının alınmasını teklif etti. Kanunî'nin Macar seferine karar vermesine, Almanya imparatoru Karl V ile Fransa kralı François I arasındaki rekabet sebep oldu. François I'in Pavia'da yenilerek Karl V'e esir düşmesi üzerine, François'nın annesi Louise de Savoie, Chancelier Dupart'ın etkisiyle, İstanbul'a elçi göndererek Kanunî'den, oğlunun kurtarılması için yardım istedi. Kanunî, Karl V'in gücünü kırmak için bu yardım teklifini olumlu karşıladı; Türklerle karşı Eflak ve Boğdan beylikleri ile anlaşılan Macarlara savaş açmağa karar verdi. 1526 kışında Rumeli kumandanlarına, Anadolu beylerbeyi Behram Paşa'ya, Bosna beylerbeyine ve Kırım hanına, savaşa hazır olmaları bildirildi. Kanunî, 300 top ve 100 000 kişilik bir orduyla yola çıktı (23 Nisan 1526). Rumeli beylerinin kuvvetleri de bu orduya katıldı. Yolda Petervaradin, İllök (Ujlak) ve Eszek kaleleri alındı. Eszek kalesinde, seferin hedefinin Budin olduğu orduya bildirildi.

Macar ordusu, Türk ordusunu karşılamak üzere, Mohaç ovasına ordugâh kurdu. Ordunun başında, Macar kralı Lajos II ve başkumandan Nodor Bathory vardı. Macar kralı, Erdel voyvodası Janos Zapolya'ya en kısa zamanda kendisine katılmasını bildirmişti. Fakat, 30 000 kişiyle yola çıkan Erdel beyinin, kralı kıskandığı için savaşa katılmadığı söylenir.

Kanunî Sultan Süleyman Han, çevreye gönderdiği akıncılarla, Macar ordusunun yardım almasını önledi. Türk ordusu, 28 Ağustos 1526'da Mohaç ovasına geldi. Başta Kanunî, veziriâzam İbrahim Paşa olmak üzere ordunun bütün kumandanlarıyla, eski ve tecrübeli askerlerinin katıldığı bir savaş meclisi toplandı. Bu mecliste Yahyapaşaoğlu Bâli Bey, birbirlerine zincirlerle bağlı zırhlı Macar süvarilerinin çok tehlikeli olduğunu ve kitle halinde saldırının sakıncalı olacağını, düşmanın yan ve gerilerine yapılacak saldırıların daha çok yarar sağlayacağını söyledi; teklifi, padişah ve mecliste hazır bulunanlarca kabul edildi. Macar ordusu kendi savaş planı gereğince iki safa ayrıldı. İlk saf, merkez, sağ ve sol olmak üzere kuruldu. İkinci saf ise dört koldan meydana geliyordu; Lajos II de bu safta bulunuyordu. Macar ordusu, 29 Ağustos'ta saldırıya karar verdi.

Mohaç ovasının bir yanı bataklık (Karasu bataklığı), öteki yanı tepelikti. Osmanlı ordusu, Bâli Bey'in teklifi üzerine, arka arkaya üç saf hâlinde düzene girdi. Ön safta veziriâzam İbrahim Paşa kumandasında Rumeli askeri, ikinci safta Behram Paşa kumandasında Anadolu askeri, üçüncü safta ise yeniçerilerle padişah bulunuyordu. Savaş planı gereğince, Macar saldırısı beklenecek, saldırılar Türk ordusunun merkezine yönelince, Türk kuvvetleri yanlara doğru açılarak, Macar süvarisini topların karşısında bırakacaktı. Savaş, Macarların saldırısıyla başladı. Rumeli askeri, plan gereğince, bir süre çarpıştıktan sonra geri çekilerek Macar zırhlı süvarilerini topların karşısına getirdi; Bâli Bey kumandasındaki akıncılar da düşmanın çekilme yollarını keserek, onları çember içine aldılar. Anadolu kuvvetleri üzerine saldıran Lajos'un kumandasındaki ikinci saf da aynı tuzağa düşürüldü. Bütün Macar ordusu topların önüne çekildikten sonra, 300 top birden ateşlendi; Macar ordusu dağıldı. Lajos II ve yanındakiler, kaçan askerlerle birlikte Karasu bataklığında boğuldu. Savaş alanında altı gün dinlenen Türk ordusu, Macar krallığının başkenti Budin üzerine yürüdü. Başta kraliçe Maria olmak üzere soylular, devlet adamları ve Macar halk kaçtığı için, şehirde yalnızca Yahudiler kalmıştı. Yahudilerin başkanı Salamon'un başında bulunduğu bir heyet, Foeldward kasabasında, Budin kalesinin anahtarlarını Kanunî Sultan Süleyman Han'a teslim etti.

Osmanlı Devleti, bu savaşla, Avrupa'da öteden beri Osmanlılara karşı Hıristiyanlığın en güçlü müdafaa hattını kırmış oldu. Aynı zamanda, Macar topraklarının parçalanması ve kademe kademe bütün Macaristan'ın ilhakına yol açacak seferler (Osmanlı-Avusturya savaşları) için ilk adımı da attılar. Osmanlı kuvvetleri, Budin'e girmiş olmakla birlikte, Belgrad'ın muhafazası için stratejik önemi bulunan Sirem bölgesi hariç, önce Macaristan'ı doğrudan idareleri altına almayarak, Avrupa'yla aralarında, kendilerine bağlı bir tampon devlet haline getirmeyi uygun buldular. Bu, muhtemelen Kanunî'nin Avrupa'da takip etmek istediği denge siyasetinin bir sonucuydu. Aslında tâbiyet altına alma politikası, Osmanlı fetih metotlarından biri olup, âni fethin ortaya koyabileceği tepkilerin dozunu dengelemek amacını taşımakta; ancak yavaş yavaş Osmanlı idaresine ısındırılan bölge, daha sonra tamamıyla ilhak edilmekteydi. Nitekim Macar tahtı, Macar asilzâdeleri tarafından kral seçilen Yanoş Zapolya'ya bırakıldı.

Mohaç Savaşı

Mohaç'ta, Türklerle Macarlar arasında meydana gelen ve Macaristan krallığına son veren savaş (29 Ağustos 1526).

Türkler, Rumeli'ye geçtikten sonra (1357) Macarlar, Katolik dünyasının öncüsü olarak, Türklerin karşısına çıktılar; fakat her seferinde yenildiler. Özellikle, iki defa kuşatıldığı halde alınamayan Belgrad'ın ele geçirilmesi (1521), Macarlara büyük bir darbe oldu, fakat Macar krallığının gücünü kırmadı. Belgrad'ın alınmasından sonra da Macarlar ile Türkler arasında savaşlar devam etti. Sınır beylerinden Yahyapaşaoğlu Bâli Bey, padişaha Drava ve Sava ırmakları arasındaki Macar topraklarının alınmasını teklif etti. Kanunî'nin Macar seferine karar vermesine, Almanya imparatoru Karl V ile Fransa kralı François I arasındaki rekabet sebep oldu. François I'in Pavia'da yenilerek Karl V'e esir düşmesi üzerine, François'nın annesi Louise de Savoie, Chancelier Dupart'ın etkisiyle, İstanbul'a elçi göndererek Kanunî'den, oğlunun kurtarılması için yardım istedi. Kanunî, Karl V'in gücünü kırmak için bu yardım teklifini olumlu karşıladı; Türklere karşı Eflak ve Boğdan beylikleri ile anlaşılan Macarlara savaş açmağa karar verdi. 1526 kışında Rumeli kumandanlarına, Anadolu beylerbeyi Behram Paşa'ya, Bosna beylerbeyine ve Kırım hanına, savaşa hazır olmaları bildirildi. Kanunî, 300 top ve 100 000 kişilik bir orduyla yola çıktı (23 Nisan 1526). Rumeli beylerinin kuvvetleri de bu orduya katıldı. Yolda Petervardin, İllök (Ujlak) ve Eszek kaleleri alındı. Eszek kalesinde, seferin hedefinin Budin olduğu orduya bildirildi.

Macar ordusu, Türk ordusunu karşılamak üzere, Mohaç ovasına ordugâh kurdu. Ordunun başında, Macar kralı Lajos II ve başkumandan Nodor Bathory vardı. Macar kralı, Erdel voyvodası Janos Zapolya'ya en kısa zamanda kendisine katılmasını bildirmişti. Fakat, 30 000 kişiyle yola çıkan Erdel beyinin, kralı kıskandığı için savaşa katılmadığı söylenir.

Kanunî Sultan Süleyman Han, çevreye gönderdiği akıncılarla, Macar ordusunun yardım almasını önledi. Türk ordusu, 28 Ağustos 1526'da Mohaç ovasına geldi. Başta Kanunî, veziriâzam İbrahim Paşa olmak üzere ordunun bütün kumandanlarıyla, eski ve tecrübeli askerlerinin katıldığı bir savaş meclisi toplandı. Bu mecliste Yahyapaşaoğlu Bâli Bey, birbirlerine zincirlerle bağlı zırhlı Macar süvarilerinin çok tehlikeli olduğunu ve kitle halinde saldırının sakıncalı olacağını, düşmanın yan ve gerilerine yapılacak saldırıların daha çok yarar sağlayacağını söyledi; teklifi, padişah ve mecliste hazır bulunanlarca kabul edildi. Macar ordusu kendi savaş planı gereğince iki safa ayrıldı. İlk saf, merkez, sağ ve sol olmak üzere kuruldu. İkinci saf ise dört koldan meydana geliyordu; Lajos II de bu safta bulunuyordu. Macar ordusu, 29 Ağustos'ta saldırıya karar verdi.

Mohaç ovasının bir yanı bataklık (Karasu bataklığı), öteki yanı tepelikti. Osmanlı ordusu, Bâli Bey'in teklifi üzerine, arka arkaya üç saf hâlinde düzene girdi. Ön safta veziriâzam İbrahim Paşa kumandasında Rumeli askeri, ikinci safta Behram Paşa kumandasında Anadolu askeri, üçüncü safta ise yeniçerilerle padişah bulunuyordu. Savaş planı gereğince, Macar saldırısı beklenecek, saldırılar Türk ordusunun merkezine yönelince, Türk kuvvetleri yanlara doğru açılarak, Macar süvarisini topların karşısında bırakacaktı. Savaş, Macarların saldırısıyla başladı. Rumeli askeri, plan gereğince, bir süre çarpıştıktan sonra geri çekilerek Macar zırhlı süvarilerini topların karşısına getirdi; Bâli Bey kumandasındaki akıncılar da düşmanın çekilme yollarını keserek, onları çember içine aldılar. Anadolu kuvvetleri üzerine saldıran Lajos'un kumandasındaki ikinci saf da aynı tuzağa düşürüldü. Bütün Macar ordusu topların önüne çekildikten sonra, 300 top birden ateşlendi; Macar ordusu dağıldı. Lajos II ve yanındakiler, kaçan askerlerle birlikte Karasu bataklığında boğuldu. Savaş alanında

altı gün dinlenen Türk ordusu, Macar krallığının başkenti Budin üzerine yürüdü. Başta kraliçe Maria olmak üzere soylular, devlet adamları ve Macar halk kaçtığı için, şehirde yalnızca Yahudiler kalmıştı. Yahudilerin başkanı Salamon'un başında bulunduğu bir heyet, Foeldward kasabasında, Budin kalesinin anahtarlarını Kanunî Sultan Süleyman Han'a teslim etti.

Osmanlı Devleti, bu savaşla, Avrupa'da öteden beri Osmanlılara karşı Hıristiyanlığın en güçlü müdafaa hattını kırmış oldu. Aynı zamanda, Macar topraklarının parçalanması ve kademe kademe bütün Macaristan'ın ilhakına yol açacak seferler (Osmanlı-Avusturya savaşları) için ilk adımı da attılar. Osmanlı kuvvetleri, Budin'e girmiş olmakla birlikte, Belgrad'ın muhafazası için stratejik önemi bulunan Sirem bölgesi hariç, önce Macaristan'ı doğrudan idareleri altına almayarak, Avrupa'yla aralarında, kendilerine bağlı bir tampon devlet haline getirmeyi uygun buldular. Bu, muhtemelen Kanunî'nin Avrupa'da takip etmek istediği denge siyasetinin bir sonucuydu. Aslında tâbiyet altına alma politikası, Osmanlı fetih metotlarından biri olup, âni fethin ortaya koyabileceği tepkilerin dozunu dengelemek amacını taşımakta; ancak yavaş yavaş Osmanlı idaresine ısındırılan bölge, daha sonra tamamıyla ilhak edilmekteydi. Nitekim Macar tahtı, Macar asilzâdeleri tarafından kral seçilen Yanoş Zapolya'ya bırakıldı.

Preveze Deniz Savaşı

Barbaros Hayreddin Paşa kumandasındaki Osmanlı donanmasıyla, Andrea Doria kumandasındaki Haçlı donanması (Venedik, Ceneviz, Portekiz, Papalık, Malta donanmaları) arasında, Preveze'de yapılan deniz savaşı (28 Eylül 1538).

Barbaros Hayreddin Paşa, Osmanlı Devleti hizmetine girerek kaptan-ı derya olduktan sonra, Türklerle Avrupa devletleri arasındaki deniz savaşları şiddetlendi. Osmanlı donanması, Balear adalarını tahrip etti (1535); Ege Denizi'nde Venedik'in elinde bulunan adaları ele geçirdi; Girit'e seferler düzenledi. Bunun üzerine Papa ile Carlo V'in teşvikiyle İspanya, Venedik, Portekiz, Malta ve Floransa donanmaları, Türklere karşı birleştiler. Meydana gelen donanmanın başına, Andrea Doria getirildi. Haçlı donanması, Korfu adasında toplandı; daha sonra Preveze kalesini kuşattı. Barbaros Hayreddin Paşa, Preveze, düşman donanması tarafından bombalandığı sırada, İstanköy (Kos) körfezindeydi. Durumu öğrenince, Eğriboz (Euboia) adasındaki Khalkis limanına geldi. Düşman hakkında bilgi edinmek için, 20 parçalık bir donanma ile Turgut Reis'i Preveze'ye gönderdi; kendisi de asıl Osmanlı donanması ile Modon'a girdi.

Barbaros'un yaklaştığını öğrenen Andrea Doria, Preveze kuşatmasını kaldırarak, Korfu'ya çekildi. Barbaros da Modon'dan ayrıldı. Venedik'in elinde olan Kefalonya (Kephallonia) adasını bombaladıktan sonra, Preveze'ye geldi. Preveze kalesini tamir ettirdi ve donanmayla birlikte Narda (Arta) körfezine girdi. Bunu haber alan Andrea Doria, Korfu'dan ayrılarak, Preveze'ye geldi; fakat çok dar olan arda körfezinin ağız, Preveze kalesinin toplarıyla korunduğundan, körfeze giremedi.

Bu sırada Haçlı donanmasında 60 000 asker ve 308'i büyük savaş gemisi olmak üzere 600'den fazla gemi vardı. Türk donanması ise, 122 savaş gemisi ve 20 000 askerden meydana geliyordu. Türk donanmasında 166, Haçlı donanmasında ise 2500 top vardı. Barbaros, gemisinde toplanan mecliste, öteki kumandanların

düşüncelerine uymayarak, körfezden çıkacağını ve Haçlı donanmasına saldıracağını bildirdi. Ona göre, bu kadar büyük bir Haçlı donanması yenilirse, Akdeniz'de Türklerin üstünlüğü uzun süre devam edebilirdi. 27 Eylül 1538'de Osmanlı donanması, Narda körfezinden çıktı; yarım daire şeklinde yayılarak, düşman donanmasına ateş açtı. Osmanlı donanmasının bu saldırısı karşısında Andrea Doria, savaşı kabul etmedi; kaendisi için daha elverişli bir durumda savaşa girmek üzere Santa Maura (Leukas) adasıyla İthake adası arasına çekildi. 28 Eylül gecesi, iki donanma tekrar karşılaştı. Osmanlı donanmasının merkezine Barbaros Hayreddin Paşa, sağ kanadına Salih Reis, sol kanadına Seydî Ali Reis kumanda ediyordu. Turgut Reis de yedek donanmanın kumandanıydı. Osmanlı donanması, çektiri cinsi (kürekli) gemilerden meydana geliyordu. Haçlı donanmasında ise hem kalyon, hem de kürekli gemiler vardı. Savaş boyunca Haçlı donanması, yelkenli gemilerle kürekli gemilerin hareketlerini düzenleyemedi. Savaşın başlangıcında kuvvetli bir güney rüzgârı, Türk donanmasının hareketine engel oluyordu; fakat bir süre sonra rüzgâr hafifleyince, Barbaros, hareketsiz kalan düşman gemilerini çevirerek, uzaktan top ateşine tuttu. 128 düşman gemisi ve birçok nakliye gemisi battı. Türk donanması gemi kaybetmedi; sadece 100 şehid ve 800 yaralı verdi. Barbaros'un karşısında başarılı olamayan Andrea Doria, o zamanın geleneklerine göre büyük bir şerefsizlik sayılan bir hareket yaptı; amirallik fenerini söndürerek kaçtı.

Preveze yenilgisinden en çok zarar gören ülke Venedik oldu: Savaştan sonra Osmanlı Devletiyle yaptığı barış antlaşmasıyla, Mora ve Adriya kıyılarında elinde bulunan kaleleri ve Barbaros'un ele geçirdiği Ege Denizi adalarını Osmanlı Devletine bıraktı; 300 000 altın da savaş tazminatı vermek zorunda kaldı.

Uyvar Seferi

Osmanlı Devletinin Avusturya imparatorluğuna karşı yaptığı sefer (26 Mart - 13 Eylül 1663).

Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki Erdel meselesi, sürekli bir anlaşmazlık konusuydu. Erdel sınırındaki sancakbeyi ve valilerin devamlı şikâyeti ve Avusturya kuvvetlerinin sınır boyundaki saldırıları, Avusturya'ya savaş açılmasına sebep oldu. Fazıl Ahmed Paşa, serdarıkremlige tayin edildi. Kırım Hanı Mehmed Giray da sefere çağırıldı. Ordu, İstanbul'dan Edirne yoluyla Belgrad'a geldi. Belgrad'da Avusturya elçileri Reninger ve Baron de Goes, imparatorlarının barış isteğini bildirdiler. Fakat Osmanlı Devletinin barış için ileri sürdüğü şartlar kabul edilmeyince, Sultan IV. Mehmed Han, sefere devam edilmesini emretti. Fazıl Ahmed Paşa, Avusturya başvekiline bir mektup göndererek, Kaniye karşısında yeni yapılan kalelerin yıkılmasını, Erdel'den Avusturya askerinin çekilmesini istedi. Osmanlı ordusu, başvekilin cevabını beklemeden Zemlin tarafına geçti. Cephane v.d. malzemenin bir kısmı ince donanma ile yola çıkarıldı. Ordu, Drava ırmağı kıyısındaki Osijek (Eszek) kasabasına vardığında, Avusturya başvekilinin cevabı geldi. Mektupta, Osmanlıların yanına gönderilen elçilerin barış yapmağa yetkili oldukları bildiriliyordu. Elçiler, bunun üzerine Fazıl Ahmed Paşa ile tekrar görüştüler. Ancak, bir anlaşmaya varılamadı.

Avusturya imparatoru Leopold, İsveç'ten yardım istedi. Osmanlılar, hemen harekete geçtiler. Budin valisi Sarı Hüseyin Paşa, Vezsprem taraflarına akın yaparak çok sayıda çok sayıda esir ve ganimet elde etti. Ordu, Budin'e geldiği zaman, Ahmed Giray kumandasındaki Kırım süvarileri, Osmanlı kuvvetlerine katıldı. 16 Temmuz

1663'te Budin'de toplanan savaş meclisinde, Uyvar üstüne yürünmesi uygun görüldü. 30 Temmuz 1663'te Osmanlı ordusu, Budin'den hareket ederek Tuna'nın sol kıyısındaki Ciğerdelen sahrasına geçti. Avusturyalılar, Osmanlı ordugâhına baskın yapmak istedilerse de başarılı olamadılar; 6000 ölü ve 1000 kadar esir vererek kaleye çekilmek zorunda kaldılar. Ciğerdelen'den hareket eden Osmanlı ordusu, 15 Ağustos 1663'te Uyvar kalesini kuşattı. Kalenin teslimi istendi; fakat olumlu karşılık alınamadı. Avusturyalı general Montecuccoli'nin, Uyvar'a yardıma geldiği öğrenildi; Kaplan Mustafa Paşa kumandasında Tatar, Kazak, Eflak ve Boğdanlılardan meydana gelen 80 000 kişilik bir kuvvet, bunları yenilgiye uğrattı. Kuşatmanın 38. gününde (13 Eylül 1663) kale kumandanı bir elçi yollayarak, teslim olacaklarını bildirdi.

Avusturyalıların teslim şartları şunlardı: 1. Mal ve canlarına zarar gelmeyecek; 2. Ağırlıklarının taşınması için araba verilecek; 3. Osmanlı ordusunun içinden geçilmeyecek; 4. Kaleyi iyi savunduklarına dair ellerine mektup verilecek; 5. Yanlarında yiyecek bulundurulacak; 6. Yaralılara bakılarak, iyileşenler geri yollanacak; 7. Kaleden bayrak açıp, trampet çalınarak çıkılacaktı. Teslim şartları uygun bulundu. Kaplan Mustafa Paşa, kaledekileri Komarno adasına götürdü. Yerli halka aman verildi. Kale, iyice onarılarak içine yeteri kadar asker ve malzeme konuldu.

Hotin Seferi

Lehistan (Polonya) üzerine yapılan Osmanlı seferi (1621).

Leh kumandanları Zolkiewski ve Koniecpolsk, Hotin kalesinde, Dalmaçyalı Boğdan voyvodası Gaspar Gratiani'ye bağlı kuvvetlerle birleşerek Tuna'ya inmeğe başladılar. Ancak, Kantemir Mirza'nın adamları, Eflaklılar ve Erdellilerce desteklenen Özi valisi İskender Paşa'ya, Prut üzerinde Tutora'da (Çuçora) yenildiler (1620). Bu başarı üzerine II. Osman Han (Genç Osman), Lehistan seferine çıkmağa karar verdi. İranlılar tarafından kuşatılan Bağdat'ın geri alınması bile ikinci plana bırakılarak, büyük hazırlık yapıldı. II. Osman Han, savaş makineleri, deve ve filler bulunan 200 000 kişilik Osmanlı ordusunun başında İstanbul'dan hareket etti (21 Mayıs 1621). Ordudaki 12 000 kadar yeniçeri, genç padişah'tan memnun değildi. Polonyalıların elindeki Hotin kalesini, Leh kumandanı Kalinowski koruyordu. Kırım Hanı Canibek'in de katıldığı Osmanlı ordusu, Hotin önlerine geldi (21 Ağustos 1621) ve kaleyi kuşattı. Dniester üzerine kurulan köprüler, bağlantıyı kolaylaştırdı. Nureddin kumandasındaki Tatarlar, Kamaniçe'ye (Kamieniec) ve daha ötelere akınlar yaparak, Hotin'in, çevresiyle ilgisini kestiler.

Hotin önündeki vuruşmalar çok kanlı oldu. Fakat bir sonuç alınamadı. Dördüncü hücumda, Budin beylerbeyi Karakaş Mehmed Paşa şehit oldu; onu Doğancı Ali Paşa takip etti. Bu arada sadrazam Hüseyin Paşa, görevinden alınarak, yerine Diyarbakir valisi Dilaver Paşa getirildi. Beşinci ve altıncı saldırılar da başarı kazanamayınca, toplanan dîvan, kışı da Hotin önlerinde geçirmek isteyen Genç Osman'a rağmen barışa karar verdi. Osmanlılarca aracı seçilen Eflak voyvodası Radu Mihnea ile Polonyalılarca tam yetkili olarak görevlendirilen Zielenski, barış antlaşmasını yaptılar (9 Ekim 1621). Antlaşmaya göre Kazak ve Tatar akınları yasaklanıyor, Hotin, Boğdan'a veriliyordu. Sefer dönüşü II. Osman Han, yenilginin acısını gidermek için Boğdan topraklarından, merkezi Reni şehri olan bazı parçalar aldı.

Sonuç itibariyle, bu seferde, yeniçerilerin gayretsizliği yüzünden, askerî bir başarı sağlanamadı, fakat Boğdan'ın emniyeti sağlanmış oldu.

İnebahtı Deniz Savaşı

Osmanlı - Haçlı donanmaları arasında, Korinthos körfezinde, İnebahtı yakınlarında yapılan deniz savaşı (7 Ekim 1571).

Osmanlı kaynakları, bu savaşın adını "Sıngın" olarak yazar.

O dönemde Kıbrıs, oldukça hareketli Mısır- İstanbul deniz ticaret yolu üzerinde önemli bir engeldi. Burası Venediklilerin elinde bulunuyor, adada yuvalanan, Venedik desteğindeki Hıristiyan korsanlar sık sık ticaret ve hac gemilerini vuruyorlardı. Kıbrıs'ın vaktiyle bir Müslüman ülke olduğu gerekçesiyle fetva alınıp savaş açıldı. Kıbrıs'ın önemli merkezleri Lefkoşe ve Magosa zorlu mücadelelerden sonra zaptedildi ve fethi tamamlandıktan sonra Kıbrıs, beylerbeylik haline getirildi (1570-1571).

Osmanlıların Kıbrıs adasını almaları, Avrupa'da büyük tepkilere yol açtı. Bunun sonucu olarak Papa, İspanya kralı ve Venedik dukası, Osmanlılara karşı birleştiler. Bu birleşmeyi imza ile de onayladılar (15 Mayıs 1571). Kutsal ittifak adı verilen bu antlaşmayı Osmanlılar gizlice öğrendiler. Osmanlı Dîvanında bu tarihlerde bazı görüş ayrılıkları yüzünden anlaşmazlık vardı. Bu durum, alınacak tedbirleri durduruyor, Donanmayı Hümayun amiralliğinin, Preveze'den yazdığı yardım isteklerini cevapsız bırakıyordu. Sonunda Dîvan, Avrupa karşısına güçlü bir donanma ile çıkma konusunda karara vardı. Ancak Dîvandaki anlaşmazlık yüzünden, Osmanlı donanmasının başına, bir kara ordusu kumandanı olan Müezzinzâde Ali Paşa getirildi. İstanbul'a gelen ikinci bir haber, Türk sularına gelmekte olan Haçlı donanması ile ilgiliydi. Sokullu, bu donanmayı durdurmak görevini de gene bir kara ordusu kumandanı olan Pertev Paşa'ya verdi.

Osmanlı donanmasında bir vezir, dört paşa, 15 beylerbeyi vardı. Ayrıca Uluç Ali Paşa, Cafer Paşa, Barbaroszâde Hasan Paşa, Barbaroszâde Mehmed Paşa ve Salihpaşazâde Mehmed Bey gibi ünlü Türk denizcileri de bulunuyordu.

Osmanlılara karşı meydana getirilen Haçlı donanmasının başına, Karl V'in evlilik dışı oğlu, Hollanda genel valisi Don Juan (Avusturyalı Johann) getirildi. Venedik donanmasının başında Vaniero, Cenevizlilerinde Giovanni - Andrea Doria, Papalık donanmasında da duk Marco Antonio Collonna vardı. Ayrıca Avrupa'nın en ünlü prens, asilzâde, amiral ve generalleri Haçlı donanmasında görev almıştı.

Müezzinzâde Ali Paşa ile Pertev Paşa'nın yanlış tutumları, ünlü Türk denizcilerinin karşı koymalarına sebep oldu, ancak, yapılan tartışmalar sonunda Kaptan-ı deryanın görüşü uygulandı.

İki donanma, dünya tarihinin en büyük savaşlarından birine başladı. Türk donanması bozuldu. 142 gemi yok oldu, 20 000 Türk askeri şehid oldu. Ölenler arasında Müezzinzâde Ali Paşa başta olmak üzere birçok Osmanlı paşası ve beylerbeyi de vardı. Bu arada yalnız Uluç Ali Paşa'nın kumandasındaki Türk sağ cenahı başarı gösterdi. 42 Türk gemisinden kurulu olan bu cenah, gemilerini kaybetmedi, Haçlı sağ

cenahını bozarak, savaş alanından ayrıldı. Uluç Ali Paşa, bu başarısından sonra Kaptan-ı deryalığa getirildi ve "Kılıç Ali Paşa" diye anıldı.

Sokullu Mehmed Paşa yeni bir donanma hazırlamasını istedi. Bunun için çok sayıda malzemeye ihtiyaç olduğunu, kısa süre içinde böyle bir donanmanın hazırlanmasının zor olacağını söyleyen Uluç Ali Paşa'ya Sokullu; "Bütün donanmanın demirlerini gümüşten, halatlarını ibrişimden, yelkenlerini atlastan yapabiliriz. Hangi geminin malzemesi yetişmezse gel benden al." demiştir ki, Osmanlı Devletinin o dönemdeki gücünü göstermesi açısından önemlidir. Sokullu Mehmed Paşa gönderilen Venedik elçisine de İnebahtı Deniz Savaşıyla ilgili olarak "Biz Kıbrıs'ı almakla sizin kolunuzu kestik, siz İnebahtı'nda bizi yenmekle, sakalımızı traş ettiniz. Kesilen kolun yerine yenisi gelmez, fakat kesilen sakalın yerine daha gür çıkar." diye cevap vermiştir.

Bununla beraber İnebahtı faciasından sonra, kaybedilen binlerce denizciyi yerine getirmek kolay olmamış ve tecrübesiz leventlerden teşkil edilen yeni donanma, devlete Akdeniz'deki eski kudretini kazandıramamıştır. Artık, Avrupa siyasetini yönlendirecek ve ticaret yollarını hakimiyet altına alacak Hint Seferleri gibi büyük projelere de tevessül edilememiştir.

Viyana Kuşatmaları

Birinci Viyana Kuşatması (1529)

Kanunî Sultan Süleyman kumandasındaki Osmanlı ordusunun Viyana'yı kuşatması.

1526'da Macar kralı Lajos II'nin, Mohaç'ta ölmesinden sonra bazı Macar beyleri, Osmanlıların da desteklediği Erdel voyvodası Janos zapolya'yı kral seçtiler ve Osmanlı ordusu bu yeni kralın tahta geçmesinden sonra Macaristan'dan çekildi. Fakat, Janos'a rakip olan Macar beyleri, Alman imparatoru Karl V'in (Şarlken) kardeşi Ferdinand'ı kral seçtiler. Aynı zamanda Bohemya kralı ve Avusturya dükü bulunan Ferdinand, ölen kral Lajos ile akraba olduğundan, Macar krallık tacı üstünde miras yoluyla hak iddia ediyordu. Şarlken de, Ferdinand'ı gerçek Macar kralı olarak tanıdı ve Janos'u âsî ve din düşmanı ilan etti. Osmanlı ordusunun Macaristan'dan geri dönmesinden sonra Ferdinand, Budin üstüne yürüyerek kaleyi ele geçirdi, yenilgiye uğrayan Janos kaçarak, kayınbabası olan Leh kralına sığındı.

Ferdinand, Kanunî Sultan Süleyman'a başvurarak, Belgrad, Sirem (Srem) ve Bosna'nın bir kısmını içine almak üzere Macaristan'ın bazı bölgelerinin, vergi vermek şartıyla kendisine bırakılmasını teklif etti. Osmanlı hükümeti, bu teklifi kabul etmedi ve Budin'in, Janos'a geri verilmesini istedi. Kanunî Sultan Süleyman, Macaristan'ın korunması ve Almanya'nın baskı altında tutulabilmesi için Viyana'nın ele geçirilmesi gerektiğini anladı ve Viyana üstüne yürümeğe karar verdi. Osmanlı ordusu, 10 Mayıs 1529'da İstanbul'dan hareket etti. Edirne'de Anadolu beylerbeyi Behram Paşa, Anadolu eyalet askerleriyle birlikte orduya katıldı. Sofya'daki Serasker İbrahim Paşa ve emrindeki Rumeli eyaleti askerleri öncü tayin edildi. Ordu, Niş - Alacahisar - Belgrad - Sirem yoluyla, 5 Ağustos 1529'da Eszek'e vardı. Mohaç'a giren ordu, 5 Eylül'de, Budin kalesi önüne geldi. Kaledeki Avusturya kuvvetleri, 5 Eylül'de kaleyi teslim ettiler. Kanunî Sultan Süleyman, 12 Eylül'de, kral Janos'u tekrar tahta geçirdi. Osmanlı ordusu, ileri yürüyüşüne devam ederek, 26 Eylül'de Viyana'yı kuşatmağa

başladı. Ferdinand, Osmanlı ordusuna karşı koyabilmek için, Viyana'yı tahkim etmiş ve komşu devletlerden yardım istemişti. Kanunî Sultan Süleyman, kale kumandanı Niklas Zalem'e haber göndererek, kalenin teslimini teklif etti. Kale kumandanı bunu kabul etmeyerek, bütün kuvvetleriyle kale gerisinde savunma düzenine geçti. Bu arada Tuna yolundan gemilerle Viyana'ya gönderilen 12 bölük kadar bir Avusturya yardımcı kuvveti, 25 Eylül'de sisten yaralanarak kaleye girdi. Avusturyalılar, kuşatma süresince 30 000 kişilik kuvvetlerle kaleden yaptıkları karşı saldırılar ve baskınlarla, savunmayı aktif olarak yürütmek istedilerse de, büyük kayıplara uğradılar. Viyana kalesine karşı şiddetli savaşların verildiği sırada Mehmed Bey kumandasındaki Osmanlı akıncıları, Bavyera'da Regensburg, Çekoslovakya'da Brün şehirlerine kadar akınlar yaptılar.

Yolların elverişsizliği ve mevsim şartlarının erken bozulması yüzünden, ağır kuşatma topları yollarda kalmış ve kale önüne getirilememişti. Bu yüzden Viyana kalesi yeteri kadar tahrip edilemedi. Bu elverişsiz şartlara rağmen 11 Ekim'de Viyana kaleisine büyük bir saldırı yapıldı; fakat kesin sonuç alınamadı. Daha sonra yapılan ikinci saldırı da sonuç vermedi. Kışın şiddetlenmesi ve yiyecek sıkıntısının başlaması, ordunun moralini bozdu. Askere büyük ödüllere vaat edilerek, 13 ve 14 Ekim'de yapılan saldırılardan da sonuç alınamayınca, Kanunî Sultan Süleyman, 15 Ekim'de, kuşatmayı kaldırarak dönüş kararı verdi. Kuşatmanın kaldırılmasından sonra Sadrazam İbrahim Paşa, Viyana kalesinin güneyinde gereken güvenlik tedbirlerini aldı ve böylece kaleden yapılacak düşman çıkış harekâtını ve saldırılarını önledi. Ayrıca Kasım Bey kumandasında 12 000 kişilik akıncı kuvveti de, düşman baskısını önlemek amacıyla, Almanya'ya ve Steiermark'a akınlar yapmakla görevlendirildi. Osmanlı ordusu, Estergon üzerinden Tuna yoluyla 25 Ekim'de Budin'e geldi ve Kral Janos tarafından karşılandı. Buradan Tuna üzerine kurulan köprüyle Peşte'ye geçildi ve 29 Ekim'de Tuna'nın doğu kıyısı takip edilerek, İstanbul'a dönüş yürüyüşüne başlandı.

İkinci Viyana Kuşatması (14 Temmuz 1683)

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusunun Viyana'yı kuşatması.

XVII. yüzyıl ortalarında Avusturya imparatorunun, Protestan olan orta Macaristan halkına baskısı sonucu, orta Macar Beyi İmre Tököli (Thököly), Osmanlı himayesine girmişti. İmre Tököli, Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'yı, Avusturya'nın elinde bulunan orta Macar kalelerini geri almaya teşvik etti. Varad (Nagy-Varda, Alm. Gros-Wardein) beylerbeyi Hasan Paşa da, orta Macaristan'a ait kaleleri geri alarak, İmre Tököli'ye verdi. Bunun üzerine, Avusturya imparatoru Leopold, Türk kuvvetlerinden yararlanarak, bu kaleleri tekrar ele geçirdi. Bu yüzden, Osmanlı-Avusturya ilişkileri bozuldu.

Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın amacı, Avusturya'ya savaş açılmasıydı. Bu yolda, savaş taraftarı olmayan padişah IV. Mehmed Han'ı da kandırmak için, özellikle yeniçeri ağası Bekri Mustafa Paşa aracılığıyla yeniçerileri kışkırttı. Reisülküttabı ve çavuşbaşıyı Avusturya elçisiyle görüşmek üzere görevlendirdi. Osmanlı temsilcileri, barışın yenilenmesinin, ancak Yanık kalesinin Osmanlılara bırakılmasıyla

sağlanabileceğini ileri sürdüler. Ayrıca, yapılan savaş hazırlıklarının tazmin edilmesi istendi. Avusturya elçisi, kendisinin yalnız barış antlaşmasını yenilemeye yetkili olduğunu bildirerek, ileri sürülen teklifleri kabul etmedi. Avusturya elçisi Kont Caprara göz hapsi altına alındı. 6 Ağustos 1682'de Topkapı Sarayı'nda toplanan bir mecliste savaşa karar verildi.

Avusturya, Osmanlı Devletiyle savaşmak istemiyordu. Avusturya imparatoru Leopold, savaşın kesinleşmesi karşısında, başta Papalık olmak üzere İspanya, Venedik ve Lehistan'dan yardım istedi. Fransa, Avusturya'ya yardım etmemekle birlikte, düşmanca bir davranışta bulunmayacağını bildirdi. Papa Innocentius XI, Katolik devletlerin Avusturya'ya yardımını sağlamak için çalışıyordu. Papa'nın etkisiyle, 31 Mart 1683'te Avusturya ile Lehistan arasında ittifak yapıldı. Lehliler, savaşın sonuna kadar Avusturya'nın yanında olacaktı. Türk ordusu yenilirse Lehistan, Buoş antlaşmasıyla Türklere bıraktığı yerleri geri alacaktı. Ayrıca Eflak ve Boğdan, Lehistan'a verilecekti.

Nisan 1683'te IV. Mehmed Han ve Sadrazam Kara Mustafa Paşa kuvvetli bir orduyla Edirne'den hareket etti. Ordu, 3 Mayıs 1683'te Belgrad'a geldi. 13 Mayıs 1683'te Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa serdar-ı ekrem tayin edildi ve Osmanlı ordusu, Viyana üstüne yürüyüşe geçti. Osmanlı ordusu, o zamana kadar sefere çıkmış olan orduların en kalabalığıydı. Tımarlı sipahiler, kapıkulu askerleri, Mısır ve Şam askeri, Eflak, Boğdan voyvodalarının kuvvetleri, orta Macar kralı İmre Tököli'nin 20 000 kişilik ordusu ve Kırım Hanı'nın 50 000 kişilik süvarisiyle 350 000 kişiyi buluyordu. Ayrıca 150 000 kişilik geri hizmet askeri ve ağırlıkları taşıyan 50 000 araba vardı. Belgrad yakınlarında Sava ırmağını geçen Osmanlı ordusuna 10 Haziran 1683'te, Ösijek'te İmre Tököli kuvvetleri katıldı. Ösijek'ten hareket ederek Drava ırmağını geçen Osmanlı ordusu, 26 Haziran'da, Erdel'de bulunan İstolni-Belgrad'a (Macarca Szekesfehervar, Alm. Stuh) geldi. Burada Kırım Hanı Murad Giray, Kırım kuvvetleriyle orduya katıldı. Osmanlı donanması da, Akdeniz'de güvenliği sağlamak amacıyla dolaşıyordu. Ayrıca, 150 gemiden meydana gelen ince donanma da Tuna'da güvenliği sağlıyor ve ordunun bazı malzemesini taşıyordu. Nehir donanması 59 top ve çok sayıda mühimmatı, Tuna yoluyla Budin'e getirmişti.

Padişah, Kara Mustafa Paşa'yı, Yanık Kalesini ele geçirmekle görevlendirmişti; fakat sadrazam, bunu önemsiz bir iş olarak görüyordu. Amacı, Avusturya'nın başkenti olan Viyana'yı alarak büyük bir ün sağlamaktı. Özellikle, emrine verilen kuvvetli orduyla bunu başaracağından emindi. İstolni-Belgrad'da bir savaş meclisi toplandı. Kara Mustafa Paşa, bu mecliste asıl amacının Yanık veya Kommarom kalesini almak değil, Beç (Viyana) şehrini kuşatmak olduğunu açıkladı. Toplantıda bulunan defterdar, Anadolu, Rumeli, Şam ve Diyarbakır beylerbeyleri, reisülküttap, yeniçeri ağası, serdarın bu kararını uygun buldular. Yalnız Kırım Hanı, bu görüşe karşı çıktı. Tecrübeli bir asker olan Budin valisi Uzun İbrahim Paşa da Kırım Hanını destekledi. Öncelikle, Macaristan'da, Avusturya imparatoruna bağlı Macar beylerinin topraklarının, Yanık ve Kommarom kalelerinin alınmasını, sonra Viyana'nın kuşatılmasını teklif ettiler.

Osmanlı ordusunun Viyana üzerine yürüyüşü, Avrupa'da, özellikle Almanya'da büyük bir heyecana sebep oldu. İmparator Leopold, şehirde 20 - 25 000 kişilik bir savunma kuvveti bırakarak, Viyana'dan 60 saat uzaklıkta bulunan Lenz kasabasına çekildi. Osmanlı ordusu, 14 Temmuz 1683'te Viyana önüne geldi. Gelenek üzerine şehrin

teslimi istendi. Teklifin reddedilmesi üzerine kuşatma başladı. Akıncı kuvvetleri, Avusturya'nın Burgenland, İstirya ve Doğu Avusturya eyaletlerini işgal ettiler. Abaza Hüseyin Paşa ve İmre Tököli, Kuzey Macaristan'da askerî faaliyette bulunmakla görevlendirildiler. Kara Mustafa Paşa, kuvvetlerinin bir kısmını, Moravya, Galıçya, Slovakya içlerine yolladığı için, şehri gerektiği gibi kuşatamadı. 1529 yılındaki Birinci Viyana Kuşatmasında olduğu gibi, bu seferde de orduda büyük toplar yoktu. Havan toplarıyla yapılan atışlarda şehir içinde yangın çıktı. Barut depoları ateş alacağı sırada yangın söndürüldü. Avusturya başkumandanı, Viyana'ya 15 km uzaklıkta Leopold şehrine çekilmişti. Adana beylerbeyi Mehmed Paşa, emrindeki kuvvetlerle buradaki Alman ordusunu yenilgiye uğrattı; fakat Viyana'ya Avrupa'nın bir çok yerinden yardım gelmeye başlamıştı. Osmanlı ordusunda yiyecek sıkıntısı başladı. Yemsizlik yüzünden, ordudaki hayvanlar ölüyordu. Yakalanan esirlerden, Leh ve Alman kuvvetlerinin yardıma geldiği anlaşıldı. Durumun zorlaştığını gören Kara Mustafa Paşa, 26 Ağustos 1683'te yaptığı kuvvetli bir saldırıyla bazı tabyaları ele geçirdi. Şehirde dizanteri çıkmıştı. Kale kumandanı, acele yardım istiyordu. 7 Eylül 1683'te müttefik kuvvetleri, Jan Sobieski kumandasında Tuna'yı geçti ve Osmanlı ordusunun sol geri hatlarına yaklaştı. Viyana'ya gelecek yardımı önlemek için, büyük Tuna köprüsünün güvenliğiyle görevlendirilen Kırım Hanı Murad Giray, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya duyduğu kin yüzünden, düşmanın Tuna'yı geçmesine göz yumdu. Osmanlı ordusunun gerisine düşen düşman için gerekli hazırlıklar yapıldı; fakat Budin beylerbeyi İbrahim Paşa'nın Jan Sobieski'ye yenilmesi, vezir Sarı Hüseyin Paşa kuvvetlerinin dağılması ve Kırım kuvvetlerinin yardıma gelmemesi yüzünden, genel bir bozgun başladı. Serdar-ı ekrem, yerinden kımıldamadan 5 - 6 saat düşmanla çarpıştıysa da sağ ve sol kanatların çökmesi üzerine çekilmek zorunda kaldı. Yanık kalesine çekilen serdar, kuvvetlerini toplamağa çalıştı. Viyana bozgununu haber alan IV. Mehmed Han, Belgrad'dan Edirne'ye döndü. Budin'de kuvvetlerine çekidüzen veren Sadrazam Kara Mustafa Paşa, düşmanın saldırısına uğraması muhtemel kalelere asker yerleştirdi.

Viyana Bozgunu, Avrupa'nın ortasına kadar girmiş olan Türk ordusunun son seferi oldu. Sadrazam, 16 Ekim'de Belgrad'a döndü. 29 Ekim'de Estergon Kalesi düşmanın eline geçti. Durumdan son derece üzüntü duyan IV. Mehmed Han, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın idamını emretti. İkinci Viyana Kuşatmasıyla başlayan ve 1699 Karlofça Barış Antlaşmasına kadar süren savaşlar, Osmanlı Devletinin yenilgisiyle sona erdi. Kara Mustafa Paşa, Belgrad'da idam edildi.

Prut Seferi ve Savaşı

Osmanlı Devletinin, Rusya'ya karşı yaptığı sefer ve savaş (1711).

İsveç Kralı Demirbaş Karl, ruslar ile yaptığı Poltava Meydan Savaşı'nda (1709) yenilince, Osmanlılara sığındı. Bu durum, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında siyasî anlaşmazlığa ve savaşa sebep oldu. Çar Petro, İsveçlileri yendikten sonra kendisine güveni arttığı için, daha önce yapılan antlaşmanın şartlarına uymadı ve İsveç kralının takibini emretti. Rus birlikleri, bu takip sırasında Osmanlı sınırını geçerek, Aksu kıyısında bulunan 300 kadar İsveç askerini esir aldılar. Rus Çarı, Karl XII'nin Osmanlı Devletine sığınması üzerine gönderdiği elçi aracılığıyla, krala sığınma hakkı verilmemesini istediysede, bu teklifi kabul edilmedi. Ele geçirdiği fırsatları değerlendirmek isteyen Petro, Tolstoy adlı elçisiyle 1700'de yapılan antlaşmayı yenilettirdi ve elçisi aracılığıyla Sadrazam Çorlulu Ali Paşa'ya rüşvet vererek,

antlaşmaya İsveç kralının Rus topraklarından geçerek ülkesine gitmesi şartını koydurdu. Sadrazam, antlaşmada böyle bir maddenin yer almasına sebep olduğu için, kısa bir süre sonra azledildi.

Bütün Hıristiyanların koruyucusu olduğunu ileri süren Çar Petro, Rus ve Kırım halklarının kralı unvanını almış, para göndererek Balkanlar'daki Hıristiyanları ayaklandırma teşebbüsünde bulunmuştu. Rus Çarının bu faaliyeti sonucu olarak Karadağ'da bir isyan patlak verdi. Rusların, Osmanlı Devleti aleyhine giriştikleri çalışmalar, Eflak ve Boğdan voyvodalarının da gizlice onlarla birleşmesini sağladı. Aynı şekilde, Sırbistan ve Arnavutluk'taki Hıristiyan halk da, Osmanlı Devleti aleyhine döndü. Çar Petro'nun faaliyetlerini yakından takip eden Osmanlı Devleti, Karl XII'nin geri verilmesi hakkında ultiatom alınca, durumun ciddiyetini kavradı. 1710'da, III. Ahmed Han'ın da hazır bulunduğu bir toplantıda, daha fazla zaman kaybedilirse, Rusların saldırısına uğrama ihtimalinin olduğu belirtildi. Barış taraftarı olan III. Ahmed Han, bundan sonra savaşa karar verdi. Eyaletlere, savaş hazırlığına başlamaları emredilerek, ordunun Edirne'de toplanacağı bildirildi. Osmanlı ordusu, Nisan 1711'de Edirne'den hareket etti. Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa, başkumandan tayin edilerek, sancak-ı şerifi teslim aldı. Rus Çarı Petro, Boğdan ve Lehistan sınırına kuvvet yığdıktan sonra, Boğdan'a girerek Yaş yoluyla Tuna kıyılarına inmek istiyordu. Tuna'yı Osmanlılardan önce tutacak olursa, Osmanlı Devletine isyan edecek olan Eflak ve Boğdan kuvvetlerinden de yararlanacaktı. Ayrıca, Rumeli'de isyana hazırladığı Hıristiyanların ayaklanmalarıyla işi kolaylaşacaktı. Çünkü Çar, savaş sebebinin, Osmanlı ülkesindeki Hıristiyanların kurtarılması olduğunu ilân etmişti. Bu isyanların gerçekleşmesi için de, Tuna'ya inmek zorundaydı. Çar Petro, Prens Golçin kumandasındaki bir orduyu, Podolya'ya akın yapmaları muhtemel olan Tatarlar ile Orlik Kazaklarının saldırılarından korumak için bu bölgeye gönderdi. Ayrıca, Ukrayna'yı elde tutmak için, Prens Romurafski kumandasında bir birlik gönderdi. Kendisi de Lehistan kralı Auguste II ile görüşmek üzere, Yaroslav şehrine gitti. Rus Çarı Petro, başkumandan Şeremetev'e Osmanlı ordusu gelmeden önce Boğdan'a girmesini bildirdi. Çar kumandasındaki büyük Rus ordusu da, Prut ırmağını geçerek Yaş şehrine geldi (23 Haziran 1711). Osmanlı ordusu hızla ilerlediği için, Eflak'ta Ruslar tarafından daha önce hazırlanma başarısız oldu. Bunun üzerine toplanan Rus savaş meclisinde, Petro'ya Dniester ırmağının sol yakasına geçmesi teklif edildi; fakat Çar bu teklifi kabul etmedi. Rus ordusunun Prut ırmağı boyunca güneye, Falci (Falcı) ve Kalas'a (Galati) doğru yürümesini emretti. Ruslar, Falci'yı Osmanlılardan önce ele geçirebilirlerse, bataklık olan bu geçit, Rus ordusunun sol kolunu Tuna'ya kadar koruyacaktı. Fakat, Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa, Prut ırmağının karşı kıyısına geçti. Rus öncü kuvvetleri kumandanı Yanoş'un çekilmesi üzerine serdar, Osmanlı süvarilerini bunların peşinden gönderdi. Öncü kuvvetlerinin geciktiğini gören Petro, yardıma koştu; onları kurtardı. Osmanlı kuvvetleri, Falci'yı Ruslardan önce alınca, Çarın planı bozuldu. Ordusunda erzak sıkıntısı başladı. Yapılan toplantıda, Rus ordusunun geri çekilmesi teklif edildi. Çar, ağırlıklarını toprak altına gömerek, geri dönme emrini verdi. Osmanlı süvarileri, Rusları kovaladı; iki taraf arasında kanlı savaşlar oldu. Sonunda Rusların çekilme yolları tıkanı. Bunun üzerine Petro, hemen bir ordugâh kurdurdu. Novi Stanilişçe'de Rusları yakalayan Osmanlı ordusunda bulunan İsveç generali Şepar ve elçi Poniatowski, Rusları iyice çevirerek, aç bıraktıktan sonra teslim olmağa zorlanmasını tavsiye ettiler. Fakat, Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa bunu kabul etmedi ve cepheden saldırı emrini verince, şiddetli bir Rus direnmesiyle karşılaştı. Üç saat savaştan sonra, yeniler geri çekildiler. Savaşın ikinci günü (19 Temmuz 1711) yapılan yeni saldırıda da yine çok kayıp verildi. Rus

askerleri de aılıktan ölmeğe başladı. Durumun kötüye gittiğini gören Çar Petro, Mareşal Şeremetev aracılığıyla, Baltacı Mehmed Paşa'ya barış teklif etti. Ancak, bunu bir Rus planı olarak düşünen Sadrazam, ateş kesmedi. Mareşal Şeremetev, ikinci bir mektup yazarak, barış isteğini tekrarladi. Bu arada, öldürüleceğini düşünen Çar da, Rus senatosuna mektup yazarak durumunu anlattı. Mareşalin mektubunu alan Baltacı, devlet ileri gelenlerini çağırđı ve Çarın teklifini görüştü. Sonra da olumlu cevap vererek ateş kestirdi ve barış görüşmelerine başlandı.

Rus delegesi Pyotr Şafirov, Baltacı Mehmed Paşa'nın öne sürdüğü barış şartlarını kabul ederek antlaşmayı imzaladı. Bu antlaşmaya göre: 1. Azak Kalesi, 1699 Karlofça antlaşmasının şartlarına uygun olarak Osmanlı Devletine teslim edilecek; 2. Karlofça antlaşmasına aykırı olarak yapılan Taygan (Taganrog), Kamanke (Kammenniy Zaton), Samara (Yenikale) [bugün Kuybişev] kaleleri yıkılacak, bu yerlere yeniden kale yapılmayacak ve Kamanke'deki bütün savaş araç ve gereçleri Osmanlılara bırakılacak; 3. Rusya, Lehistan işlerine karışmayacak; 4. Barabaş, Potkalı ve Kırım Hanına bağı Kazakların işlerine Ruslar müdahale etmeyecek (bu madde, antlaşmanın Rusça metninde yoktur); 5. Osmanlı Devletinin konuğu olan İsveç Kralı Karl XII'nin ülkesine dönmesine Ruslar karışmayacak ve isterlerse İsveç ile barış yapabilecekler; 6. Rusların, Osmanlı Devletinde tacirlerinden başka temsilcileri bulunmayacak; 7. Osmanlı Devleti, Rus reâyâsını ve Ruslar da Osmanlı reâyâsını kışkırtmayacaklar; 8. Müslüman esirler, Osmanlı Devletine geri verilecek; 9. Rusya, eskiden olduğu gibi, Kırım Hanına vergi verecek.

Çar Petro, bu antlaşmaya uyacağını göstermek için, 23 Temmuz'da, Pyotr Şafirov ile Mareşal Şeremetev'in oğlu Mihail Petroviç'i rehine olarak verdi. Baltacı Mehmed Paşa da antlaşmadan sonra, Çar Petro'ya, özel olarak pirinç, kahve, ekmek ve bazı yiyecekler gönderdi.

Prut antlaşması, Ruslar için çok uygundu; oysa Rus ordusu, savaş sırasında, yaprak ve kabuk yiyecek derecede erzaksız kalmıştı. Ayrıca Kırım Hanı Devlet Giray ve İsveç elçisi Poniatowski, savaşa devam edilmesini, böylece Rus ordusunun tamamen yok edilebileceğini belirtmişlerdi. Rus Çarı Petro, kuşatmadan kurtulunca antlaşma şartlarına uymadı. Antlaşmaya göre, daha önce Rusların eline geçen kalelerin Osmanlı Devletine geri verilmesi işi, üç ay içinde yapılacaktı. Azak kalesinin teslim alınması için Kaptan Paşa gönderildi. Ruslar, Azak kalesini teslim etmedikleri gibi Taygan'ı da yıkmadılar. Ayrıca Lehistan ve Kazak işlerine müdahaleden geri durmadılar. Gönderilen memurlar, Rusların savaş hazırlığı yaptığını bildirdiler. Padişahın da hazır bulunduğu bir toplantıda, ilkbaharda savaş ilânına karar verildi ve eyaletlere hazırlık emri gönderildi. III. Ahmed Han da Edirne'ye hareket etti. Durumun ciddileştiğini gören Rus rehineleri, İngiliz ve Felemenk elçilerine başvurdular. Bu elçilerin aracılığıyla, rehineler Edirne'ye getirildi. Yapılan görüşmeden sonra bunların Moskova'ya gönderdikleri adamları, durumu Çara bildirdiler. Sonunda Ruslar, antlaşma gereğince Azak kalesini teslim ettikleri ve Taygan ile Kamanke kalelerini de yıktıkları için seferden vazgeçildi (12 Nisan 1712). Böylece Prut antlaşması, imzalanmasından ancak dokuz ay sonra yürürlüğe girdi.

Navarin Savaşı

Osmanlı - Mısır donanmaları ile İngiliz - Fransız - Rus donanmaları arasında yapılan deniz savaşı (20 Ekim 1827).

1821'de Mora'da başlayan Rum isyanı, Osmanlı kuvvetleri tarafından bastırılmadı. Bu görev, Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'ya verildi. Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, güçlü bir donanma ve ordu ile Mora'ya çıktı ve isyanı kısa bir zamanda bastırdı. Atina ele geçirildi ve isyanın ilerigelenleri tutuklandı (1827). Avrupa kamuoyu, Rumları desteklediği için, İbrahim Paşa'nın başarıları tepkiyle karşılandı. Mehmed Ali Paşa'nın Mora'ya yerleşmesi, çar Nikolay I tarafından da tehlikeli görüldü. Nikolay'ın öncülüğüyle İngiltere, Fransa ve Rusya arasında, Londra'da bir antlaşma imzalandı (6 Temmuz 1827). Bu antlaşma Yunanistan'ın, Osmanlı Devletine vergi veren, muhtar bir devlet olmasını ve Mora'daki Türklerin buradan çıkarılmasını öngörüyordu. Osmanlı Devleti, Londra antlaşmasını, içişlerine karışmak olarak nitelendirdi ve kabul etmedi. Osmanlı Devletinin bu tutumu karşısında, amiral Codrington kumandasındaki İngiliz donanmasıyla amiral Rigny kumandasındaki Fransız donanması, Mora sularına hareket etti ve Navarin önüne geldi. Bu sırada Çengeloğlu Tahir Paşa ile Muharrem Bey kumandasındaki 60 parçalık Osmanlı - Mısır donanması, Navarin limanında bulunuyordu. İngiliz ve Fransız amiralleri, İbrahim Paşa ile bir mütareke yaptılar. Bu mütareke gereğince Osmanlı - Mısır donanması, Navarin limanından ayrılmayacaktı (25 Eylül 1827). Mütarekeden sonra İngiliz - Fransız donanması, Zanta ve Milo adasına çekildi; ancak bir süre sonra Osmanlı - Mısır donanmasının Navarin'den ayrılmakta olduğunu duyunca tekrar Navarin önüne geldi. Bu sırada amiral Heyden kumandasında bir Rus donanması da Fransız - İngiliz donanmasına katıldı. Müttefik donanması, bir direnmeyle karşılaşmadan limana girdi; sonra Mısır gemilerinden ateş edildiği bahanesiyle, amiral Rigny'nin emriyle, Osmanlı-Mısır donanması, top ateşine tutuldu. Osmanlı - Mısır donanmasında 57 gemi yandı ve battı. 6000 denizci de şehid oldu. Bu hadise, Türk denizcilik tarihine, "Navarin Faciâsı" olarak geçti.

Çanakkale Savaşları

I. Dünya Savaşında, Osmanlı Devletinin, Çanakkale Boğazı'nı geçmek isteyen İtilâf kuvvetleriyle yaptığı savaşlar (1915).

Bahriye Nazırı Churchill'in teklifleri ve İngiltere'nin ısrarıyla İtilâf devletlerince girişilen harekâtın amacı, Rusya ile doğrudan teması geçmek, onlara silâh ve malzeme yardımı yapabilmektir. Bu yolla, Süveyş Kanalı ve Hint yolu üzerindeki Türk baskısı da kaldırılmış olacak; savaşa katılmak istemeyen Balkan devletleri, İtilâf devletleri yanında yer almağa zorlanacaktı.

Yapısı bakımından, savunmaya elverişli olan boğaz, Türkler tarafından mayınlanmıştı. Tabyalar, toprak ve taştandı. Zırhlı veya betondan tabya yoktu; ayrıca birçok sahte mevzi yapılmıştı. Savunma düzeni, dış, orta ve iç bölgeler olmak üzere üçe ayrılmıştı. Bunların kumandası Miralay Cevdet Bey'de idi. Savaş ilânından birkaç gün sonra, 3 Kasım 1914'te İngilizler, Seddülbahir ve Kumkale tabyalarını topa tuttular. 19 Şubat 1915'te boğazın dış tabyaları tahrip edildi. Ayrıca, karaya çıkarılan askerler, tahrip işini tamamladılar. Bu harekâta Türkler, 19 top kaybetti. Dış savunmanın düşmesi, bazı ülkelerde büyük yankılara yol açtı. Bulgaristan, çekingen bir durum aldı. İtalya, İtilâf devletlerine meylettir. Yunanlıların İstanbul'a girmelerini istemeyen Ruslar, 40 bin kişilik yardımcı bir kuvvet göndermeyi teklif ettiler. Bunun üzerine İngilizler ve Fransızlar, boğazları Ruslara vermeyi vaat ettiler. Bundan sonraki büyük taarruzun, Marmara Denizi'ne geçmek amacıyla, Fransız ve İngiliz savaş gemileri tarafından, 18 Mart 1915'te yapılması planlandı. Orta savunma

tabyaları, sürekli olarak bombardıman edildi. Dış hatlara komandolar çıkarıldı. Boğazdaki mayın tarama ve temizleme işi başarıyla yürütüldü. Fakat 7-8 Mart gecesi, Yüzbaşı Hakkı Bey kumandasındaki Nusret mayın gemisi, karanlık limana, sezdirmeden tekrar mayın döşedi. İtilâf kuvvetlerinin 16 harp gemisi, 18 Mart 1915'te boğaza girerek, tabyaları ateşe tuttular. Gerek mayınlar ve gerekse bataryaların atışları ile İtilâf kuvvetleri birçok gemi kaybederek geri çekildi.

18 Mart hücumu, Çanakkale'nin, karadan yardım görmedikçe geçilemeyeceğini gösterdi. Bunun üzerine, İngiliz, Fransız ve Anzaklardan (Avustralya, Yeni Zelanda ordusu) kurulan 70 000 kişilik kuvvet, 25 Nisan 1915'te Seddülbahir ve Arıburnu bölgelerinde karaya çıkarıldı. Düşman kuvvetleri, 109 harp ve 308 nakliye gemisi ve özel çıkarma araçlarıyla denizden desteklenmekteydi. Bu çıkarmaya karşı savunma görevi, 5. Orduya verildi.

İlk çıkarmalar Seddülbahir, Arıburnu ve Kumkale'ye yapıldı. Bazı yerlerde başarı kazanan düşman, kesin sonuca gidemedi. Seddülbahir ve Arıburnu'nu almayı başaramadı. Binbaşı Mahmud Bey idaresindeki Türk kuvvetleri, düşmanın içi bölgelere sızmasını engelledi. İlk çıkarma günü, 19. Tümen kumandanı Mustafa Kemal Bey (Atatürk), 17. Piyade Alayını Conkbayırı'na vaktinde yetiştirerek, Kocaçimen tepesinin düşman eline geçmesini önledi. Düşman, 25 Nisan 1915 harekâtında, büyük kayba karşılık küçük bir köprübaşı elde edebildi, orada tutundu. Türk kuvvetleri, gecenin karanlığından faydalanarak düşmanı denize dökmek istediye de, bu harekâta yer alan Arap askerlerinin başarısızlığı ve çıkarttıkları gürültü, buna imkân vermedi. Öte yandan, 15 000 kişilik Anzak kuvveti de karaya çıkarılmıştı. Aynı günlerde düşman Saros Körfezi'ne, Beşike Limanı'na gösteriş çıkarmaları yaptı. Sonraki günlerde de Alçitepe ve Arıburnu'nda Kocaçimen tepesini elde etmek için harekete geçti. Fakat, 5. Ordu kuvvetleri, büyük kayıplara rağmen, düşmanı püskürttü. Bu arada yapılan Seddülbahir, Arıburnu ve deniz savaşları çok kanlı geçti. Düşman, Seddülbahir'e 26 Nisan günü, top ateşiyle hücumu başlamıştı. 1 Mayıs gecesi ve daha sonraki günlerde, 17 000 kişilik Türk kuvveti karşı saldırıya geçti. Fakat, bunda başarı kazanılamadı ve Türkler, 16 000 kayıp verdiler. İngilizlerin kaybı 14 000 kişiydi.

Düşmanın ikinci hücumu, 6-8 Mayıs arasında, Alçitepe'yi ele geçirmek oldu. Birkaç kere siperlere giren Fransızlar püskürtüldü. Sadece birinci hat siperleri, düşman elinde kaldı. 26 Nisan'da ve daha sonraki günlerde denizde savaşlar oldu. Türklerin Nurulbahir adlı gemisi battı. Gülcemal vapuru yara aldı. Buna karşılık, İtilâf kuvvetlerinin Goliath zırhlısı batırıldı.

14 Mayıs'ta İngiliz harp komitesi, savaşa devam kararı aldı ve İngiliz kabinesinde bazı vekiller değiştirildi. 18 Mayıs'a kadar nemli çarpışma olmadı. Haziran ayında, kanlı siper muharebeleri yapıldı. 4 Haziran'da 50 000 kişilik İngiliz ve Fransız ordusu, 25 000 kişilik Türk ordusu üzerine, top ateşi desteğinde taarruza geçti. Taarruzda zırhlı araçlar da kullanıldı. Bu hücum, Çanakkale'deki en kanlı muharebe oldu. Düşman, bazı Türk siperlerine girdi. 9 Temmuz'da Seddülbahir kumandanlığına Vehip Paşa getirildi. Biraz sonra Kerevizdere savaşları başladı. Çıkarmanın başlamasından 70. güne kadar Türk ordusu, 100 000 kayıp verdi. Her şeye rağmen düşman ilerlemeyi başaramadı, yeni bir çıkarma yapmaya karar verdi. Amaç, Anafartalar platosunu ve Kocaçimen'i ele geçirmektir. Taze kuvvetler, Ağustos başında Suvla kıyılarına, baskın halinde çıkarma yaptılar. Bunun üzerine Mustafa

Kemal'in emriyle 28. ve 41. alaylar, 10 Ağustos'ta hücumla hazırlandı. Kumandanın kısa bir konuşmasından sonra, süngü hücumu başladı. Düşman, siperlerinde bastırıldı. Türkler, Şahinsirt'a kadar ilerledi. Savaş sırasında, Mustafa Kemal'in göğsüne bir şarapnel parçası çaktı. Düşman, Mustafa Kemal'in yönettiği bu harekâtle ağır kayıplar vererek püskürtüldü.

1915 yılının sonbahar ayları, kanlı fakat sonuç alınamayan çarpışmalarla geçti. Türk başkumandanlığı, 1. Orduyu Gelibolu'ya yolladı. Böylece Türk ordusu, 21 tümene çıktı. Başlangıçta üç gün içinde Çanakkale Boğazını geçeceklerini sanarak giriştikleri savaşı bir an önce sonuçlandırmak isteyen İtilâf Devletleri, yeni kuvvetler sağlamağa çalıştılsa da sonuç alamadılar. General Charles Monroe, Çanakkale'nin boşaltılması gereğini belirten bir rapor verdi. Bunun üzerine, 5 Aralık tarihinde iki İngiliz tümeni Selânik'e gönderildi. Kasım ayında başlayan yağmur ve kar fırtınası, siperlerde birçok askerin boğulmasına sebep oldu. Bu felâkette düşmanın kaybı da çoktu.

Limanda birçok küçük gemi battı. Neticede çıkarma sahaları düşman tarafından boşaltıldı. Gizlice yapılan boşaltma harekâtı sonucu, Ocak 1916'da Gelibolu yarımadası tamamen bırakılmış oldu. Bu arada bazı çarpışmalar da oldu. Anafartalar ve Arıburnu çekilmesi sırasında dikkati dağıtmak için, düşman, 19 Aralık günü Seddülbahir bölgesine saldırdı. Buraya döşenmiş olan mayınlar, Türklerin düşmanı takibine imkân vermedi.

Çanakkale, I. Dünya Savaşında Türkiye'nin çarpıştığı on cepheden biriydi. Türk kara ordusu, savaş araç ve gereçleri bakımından çok zayıftı. Burada görev alan Türk deniz kuvvetleri, 1911-1912 İtalyan ve 1912-1913 Balkan savaşlarında yıpranmış durumdaydı. Savaş sırasında Türkiye, müttefiklerinden beklediği yardımı göremedi. Sadece Alman subayları, Türk subayları yanında görev aldılar. Avusturya'nın yardımı iki bataryadan ibaret kaldı. Beklenen silah ve malzeme yardımı sağlansaydı, sonuç çok daha farklı olabilirdi.

Çanakkale savaşları, 8,5 ay sürdü. Türk ordusunun karşı koymasıyla, Çanakkale, Irak, Filistin cephelerinde bir milyona yakın İngiliz ve Fransız askeri, batıdaki ana cephelerinden uzak tutulmuş oldu. Savaşlar, iki taraf için de büyük kayıplara sebep oldu. İtilâf devletleri, Çanakkale'ye önce 70 000 kişi göndermişlerdi. Sonradan bu kuvvet 500 000 kişiye çıkarıldı. Bunun 400 000'i İngiliz, 79 000'i Fransız ordusundandı. İngilizlerin kaybı, 115 000'i ölü, yaralı, esir ve memleketine gönderilen, 90 000'i hasta olmak üzere 205 000 idi. Fransızların kaybı 47000'di. Türklerde ise şehid, yaralı ve hasta sayısı 252 300'ü buldu.